

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

2022

 Sosiaalitieteiden laitoksen
julkaisuja 4

ALUEELLINEN SEKOITTAMINEN JA SOSIAALINEN KESTÄVYYS

Tutkimuskatsaus ja keskustelualoite

Matti Kortteinen

**Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja /
Publications of the department of social research –sarjan julkaisuja 4**

Turku, 2022

ISBN 978-951-29-8855-6 (Verkko)

ISSN 2737-0909

Smartland-tutkimuskonsortiota rahoittaa Suomen akatemian Strategisen tutkimuksen neuvosto, päätösnumerot 327800 (Smartland-konsortio) ja 327801 (Turun osahanke).

Keskustelualoitteen taustaa

Oheinen julkaisu on tehty **Smartland-tutkimuskonsortion** työpaketin 2 toimeksiannosta. Smartland on Aalto-yliopiston, Turun yliopiston, Helsingin yliopiston ja Ilmatieteen laitoksen yhteishanke, jossa tarkoituksena on tutkia ja kehittää maankäyttöpoliittisia toimintatapoja, joilla kaupunkikehitystä voidaan ohjata kestäväan suuntaan. Hankkeessa tarkastellaan niin taloudellista, sosiaalista kuin ympäristöllistäkin kestävyyttä, ja sitä toteutetaan yhteistyössä Suomen 20 suurimman kaupungin kanssa.

Smartland-työpaketti 2 tutkii sosiaalisesti kestäväää maankäyttöpolitiikkaa, erityisesti segregaaation torjumisen näkökulmasta. Segregaaation esiintymistä tutkii apulaisprofessori Sanna Ala-Mantilan johtama Helsingin yliopiston tiimi ja kuntien segregaaation vastaista politiikkaa professori Hannu Ruonavaaran johtama Turun yliopiston tiimi.

Työpaketti 2 järjesti 6.5.2021 yhteistyökumppaneille työpajan otsikolla *Segregatio ja sosiaalinen sekoittaminen*. Sosiaalinen sekoittaminen eli pyrkimys ohjata eri sosiaalisia ja kulttuurisia ryhmiä edustavia kotitalouksia asumaan samalla asuinalueella on ollut meillä ja muualla keskeisin keino yrittää torjua asuinalueiden haitallista sosiaalista eriytymistä.

Työpajassa Helsingin yliopiston kaupunkisosiologian emeritusprofessori Matti Kortteinen piti esityksen otsikolla Sosiaalisen sekoittamisen vaikuttavuudesta ja kehittämisestä. Esitys perustui Smartlandin Turun tiimin häneltä tilaaman tutkimusyhteenvedon ja keskustelualoitteen luonnokseen. Emeritusprofessori Kortteinen on tutkinut asuinalueiden sosiaaliseen eriytymiseen liittyviä kysymyksiä 1970-luvun lopulta lähtien. Hänen kirjansa *Lähiö* (1981) on ollut erityisen vaikuttava lähiöitä koskevassa tutkimuksessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Keskustelualoitteessa Kortteinen vetää yhteen kokemuksiaan asuinalueiden sosiaalisen eriytymisen tutkijana ja esittää arvionsa siitä, mihin segregaatiotilanne on Suomessa menossa. Arvio on huolestunut. Lopuksi hän esittää ajatuksiaan siitä, miten sosiaalista sekoittamista pitäisi ja ei pitäisi toteuttaa.

Toivomme, että käsillä oleva tutkimuspohjainen keskustelunaloite kuluu niin kuntien toimijoiden kuin tutkijoidenkin käsissä.

Turussa 19. tammikuuta 2022,

Hannu Ruonavaara
sosiologian
professori

Jarkko Rasinkangas
erikoistutkija

Katriina Rosengren
erikoistutkija

Sisällys

1.	Johdanto	5
2.	Vaikuttavuuden heikentyminen	10
3.	Kantaväestön huono-osaisuus	19
4.	Etniset keskittymät	31
5.	Lopuksi	47
	Kirjallisuus	56

1. Johdanto

Alueellisen sosiaalisen sekoittamisen politiikka lähti liikkeelle Helsingistä vuonna 1961. Siilitielle, Herttoniemeen, oli sodanjälkeisen rakentamisen tuloksena syntynyt nykyisestä näkökulmasta arvioiden suuri, sosiaalisesti tuetuista vuokratortteista koostunut asuinalue. Ensimmäisten tulomuuttajien lapset kasvoivat jokseenkin yhtä aikaa murrosikään, tästä syntyi elävä paikallinen nuorisoyhteisö, joka alkoi perinteiseen tapaan (Haavio-Mannila 1958) mitellä voimiaan toisten samanlaisten ja lopuksi myös virallisen järjestysvallan kanssa. (Aalto, Schulman & Pulma 2000.)

Sodanjälkeisessä Suomessa tämä oli täysin tavatonta ja aikakauden kansainvälisen ja kansallisen tilanteen näkökulmasta poliittisesti vaarallista. Helsingin kaupungin johtajisto piti tilannetta huolestuttavana ja tilasi Helsingin yliopiston sosiologian laitokselta selvityksen siitä, mistä tällainen oli syntynyt. Selvityksessä kiinnitettiin huomiota siihen, että samanikäistä ja taustaltaan samanlaista nuorisoa asui alueella varsin paljon (Schulman, Pulma & Aalto 2000). Pohdinta johti uudenlaiseen, kaupungin maankäyttöpolitiikkaa koskevaan linjaukseen: kunnallinen vuokra-asuminen piti hajasijoittaa pienemmiksi yksiköiksi muiden hallintasuhteiden sekaan. Tämä politiikka on sittemmin hallinnut uusien kerrostaloalueiden kaavoitusta ja rakentamista Helsingissä jo noin kuuden vuosikymmenen ajan, vain muutamin yksittäisin poikkeuksin (joista vaikeimpia on päädytty jälkikäteen korjaamaan, tältäkin osin).

Ajan kanssa alueellinen sosiaalinen sekoittaminen levisi ensin muihin pääkaupunkiseudun kuntiin ja myöhemmin useisiin muihin suuriin kaupunkeihin Suomessa. Samalla politiikka perusteluidensa osalta muuntui osaksi yleistä tasa-arvopolitiikkaa: se asettui osaksi hyvinvointivaltion tuolloista rakentamista. Syntyi siis ikään kuin kaksitasoinen rakenne: valtio harjoittamansa tulontasauksen kautta ensin tasoitti väestön sisäisiä eroja ja tämän jälkeen kunnat täydensivät työtä sekoittamispolitiikkansa kautta – eri väestökerrokset pyrittiin asuttamaan toistensa sekaan samoille asuinalueille. On hyvin vaikea löytää asiakirjoja, jossa seikka-peräisesti esiteltäisiin sekoittamispolitiikan tavoitteita ja keinoja, mutta yleiseen puheenparteen vakiintui ajatus, että ”näin kaikki elävät samaa todellisuutta”. Tämä ajatus sopi hyvin tuolloin kansallisen integraation

politiikkaan, joka eri muodoissaan hallitsi aikakauden poliittista elämää maassamme.

Kansainvälisesti vertailevasta näkökulmasta linjaus oli ja on erikoinen. Tämä kävi selkeästi ilmi 1990-luvulla tehdyistä kansainvälisestä vertailusta, jossa selvitettiin alueellisen sosiaalisen segregaatian esiintyvyyttä 11 Euroopan kaupungissa (Flatley ym. 1999). Muualla Euroopassa on hyvin tavallista, että väestön sisäiset tulo- ja sosioekonomiset erot alueellistuvat kaupunkialueiden sisällä selviksi makrorakenteiksi: sekä hyvä- että huono-osaisuus tapaa keskittyä omille erityisille alueilleen. Ns. sisäkaupungin taantuminen ("inner city decay") on ollut yksi keskeisiä kaupunkipolitiikan ongelmia suuressa osassa Keski-Eurooppaa jo 1970-luvulta alkaen. Jos jossain (esim. Pariisissa) on pyritty poliittisin keinoin erityisesti suojaamaan ydinkeskustaa tällaista kehitystä vastaan, esimerkiksi hajasijoittamalla huono-osaisuutta seudun reunoille, tulokseksi on syntynyt suomalaisittain arvioiden hyvin huono-osaisia ja laajoja lähiöalueita.

Huolellisten alueellisten analyysien tulos kuitenkin oli, että Helsingin seudulla kumpaakaan ei 1990-luvun alussa lainkaan ilmennyt. Huono-osaisuus oli hajasijoitettu koko kaupungin alueelle talon tai korttelin kokoisiksi yksiköiksi – eräänlaisiksi köyhyystaskuiksi – ilman että suuria asuinalueiden välisiä eroja ilmeni (Vaattovaara 1998). Vuonna 1989 korkein osa-alueitasoinen työttömyysaste Helsingissä oli 2,4 prosenttia ja alhaisin vähän alle yhden (Vaattovaara & Kortteinen 2003). Tulokselle ei ole löytynyt tuolloin – eikä ole löytynyt myöhemminkään – vertoa mistään muualta maailmassa. (ks. esim. Flatley ym. 1999.)

Vaikka seurasimme Ruotsin esimerkkiä omassa hyvinvointivaltion rakentamishankkeessamme, erot ovat kaupunkirakenteen osalta selviä. Tämä ei liity pelkästään erilaisiin perinteisiin kansainvälisen muuttoliikkeen hallinnassa vaan myös asuntomarkkinoiden erilaisuuteen. Suomessa asuntomarkkinat jakautuvat erilaisiin hallintasuhteisiin (ääripäinä omistusasuminen vs. tuettu vuokra-asuminen) tavalla, joka tehokkaasti segregoi asemaltaan erilaisia ihmisiä eri hallintasuhteisiin. Paradoksaalisesti juuri tämä mahdollistaa kaavoituksen käyttämisen alueellisen sosiaalisen segregaatian estämisessä: hallintasuhteiden osuuksia ja sijaintia säätelemällä on mahdollista ohjata asuinalueiden sosioekonomisen rakenteen syntyä hyvinkin tarkasti ja pienimittakaavaisesti. Kun Ruotsissa eri hallintasuhteet eivät samalla tavalla jaa ihmisiä, samaa politiikkaa ei ole voitu siellä harjoittaa, mikä on näkynyt erityisesti siinä, kuinka eri tavalla lähiöiden kehitys siellä on edennyt.

Kansainvälisesti tarkastellen olemme nyt jo usean vuosikymmenen ajan kuitenkin eläneet sellaista aikakautta, jonka kuluessa väestön sisäiset erot – sosioekonomiset ja etniset – ovat trendinomaisesti kasvaneet.

Sama kehitys on muualla johtanut hyvinkin kärkeviin alueellisiin seurauksiin – kuten aika ajoin muualla läntisessä Euroopassa syntyvät niin sanotut lähiömellakat osoittavat. Mellakoita on syntynyt myös Ruotsissa, jota olemme aiemmin tottuneet katsomaan ikään kuin suunnannäyttäjänä omalle kehitysurallemme. Tulokseksi on syntynyt hyvin huolestunutta kaupunkipoliittista keskustelua, jossa on – kummallakin puolella Atlanttia – pohdittu jyrkän alueellisen segregaaation haitallisuutta.

Ratkaisuksi on mm. nostettu esiin ajatusta alueellisesta sosiaalisesta sekoittamisesta, jolloin Suomi on noussut esille kiinnostavana kansainvälisenä esimerkkinä ja edelläkävijänä.

Keski-Euroopassa on jo oma sekoittamispolitiikan perinteensä. Siinä lähdetään liikkeelle usein kaupunkien keskustassa sijaitsevista, monitasoisesti huono-osaisista asuinalueista ja pohditaan niiden ongelmia. Täydennysrakentamista pyritään käyttämään ongelmien ratkaisemisessa: sen avulla pyritään eri väestökerrosten alueelliseen sekoittamiseen aiemmin monitasoisesti heikoilla alueilla. Tyypillisesti kysymys on ollut siitä, että ns. sisäkaupungissa sijaitseva, taustaltaan työväenluokkainen alue on myöhemmän kehityksen myötä taantunut tavalla, joka on vaikea. Purkamisten ja uudisrakentamisen kautta tällaisille alueille on asutettu uutta keskiluokkaa. Hankkeisiin liittyvät seurantatutkimukset eivät tulostensa osalta ole olleet yksikäsitteisen innostavia: uuden ja vanhan väestön välille ei näytä syntyvän toimivia yhteyksiä, ja niin sanotun siirtoväestön tilanne näyttäisi heikkenevän. (ks. esim. Vilkama ym. 2013; Vilkama & Vaattovaara 2015.)

On huomattava, kuinka Keski-Euroopassa syntynyt sekoittamispolitiikka eroaa suomalaisesta perinteestä. Keski-Euroopassa sekoittamispolitiikka on luonteensa puolesta reaktiivista: sillä yritetään korjata jo syntynyttä huono-osaisuutta jälkikäteen. Myös sen keskeiset ongelmat näyttäisivät liittyvän tähän. Meillä sen sijaan alueellista sosiaalista sekoittamista on käytetty uusien alueiden kaavoituksessa, jolloin se on ollut luonteeltaan ehkäisevää. Ero on tärkeä: kun politiikkaa tehdään ehkäisevästi, Keski-Euroopan ongelmia – kysymyksiä siirtoväestön hyvinvoinnista tai vanhan ja uuden väestön välisistä suhteista – ei samalla tavalla nouse esille. Kaikki tämä kuitenkin perustelee sitä, että juuri nyt kysymys ehkäisevän politiikan vaikuttavuudesta on myös kansainvälisesti tärkeä.

Kysymykseen on kuitenkin yllättävän vaikea vastata: tutkimuksiin perustuva seuranta – siis sellainen seuranta, jossa nimenomaisesti selvitetäisiin alueellisen sosiaalisen sekoittamisen vaikuttavuutta – on pitkälti jätetty tekemättä. Tuoreen tutkimuksen (Kemppainen ym. 2018; Kemppainen ym. 2021) mukaan näyttäisi kuitenkin siltä, että ehkäisevä politiikka toimii varsin hyvin alkuperäisen tavoitteensa mukaisesti.

Kysymystä selvitettiin siten, että alueita kuvaavia rekisteritietoja yhdistettiin vuonna 2012 tehtyyn isoon (N=6291), alueellisesti ositettuun ja edustavaan kyselyaineistoon, joka oli kerätty Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla (ositetussa otoksessa alueita mukana yhteensä 183). Asetelmana oli tutkia sosiaalista epäjärjestystä (jonka eri muotoja mitattiin) ja asumistyytyväisyyttä (kysyttiin vastaajien arvosanoja omalle asuinalueelle) asuinalueen hallintasuhdejakauman funktiona regressioanalyysin keinoin. Menemättä tässä analyysin yksityiskohtiin (ks. Kemppainen ym. 2021) tulokset olivat yleislinjansa osalta johdonmukaisia ja selkeitä.

Tuetun vuokratulokannan korkea prosenttiosuus alueella oli suoraviivaisessa, kynnyksettömässä ja tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä seuraaviin muuttujiin:

- asuinalueella koettu turvattomuus,
- sosiaaliset häiriöt
- matala asumistyytyväisyys ja
- kokemus siitä, että asuu loukussa, josta ei pääse pois.

On syytä huomata, että tutkittujen alueiden hallintasuhdejakauma ei ollut tilastollisesti merkitsevällä tavalla yhteydessä mihinkään muuhun, paikallista elämää kuvaavaan indikaattoriin (ks. Kemppainen 2017, 65); sosiaalisen vuorovaikutuksen paikallinen määrä, sosiaalinen koheesio tai epävirallinen sosiaalinen kontrolli eivät vaihdelleet hallintasuhteiden mukaan. Samalla asukkaiden sosioekonominen asema – siis heidän huono-osaisuutensa – selitti kuitenkin merkitsevästi sosiaalisen epäjärjestyksen vaihtelua.

Tässä mielessä politiikka, joka hajasijoittaa vuokratulokantaa niin, että sen asuinaluekohtainen osuus ei nouse suureksi, ajaa varsin hyvin sitä alkupeleistä tavoitetta, jota sillä alun perin tavoiteltiin: sosiaalisen järjestyksen ja rauhan turvaamista. Sen sijaan sosiaaliset rajat ylittävää vuorovaikutusta ja/tai sosiaalista tukea se ei näyttäisi tuottavan. Kun asuin ympäristön hallintasuhteita sekoittamalla pystytään kuitenkin välttämään paikallisia sosiaalisia häiriöitä, ja näillä on selkeä yhteys epäviihtyvyyteen ja muuttolukkuuteen, näyttäisi siltä, että sekoittamisen kautta voidaan myös tavoitella tasa-arvoisempaa alueellista hyvinvointia ja sosiaalista kestävyttä. Sosiaalisen sekoittamisen kautta myös huono-osaiset pääsevät elämään rauhallisemmassa ympäristössä. (Kemppainen ym. 2021.)

Tällainen kuvaus ei kuitenkaan olisi riittävä. Jos nimittäin politiikan vaikuttavuutta tarkastellaan ajan funktiona, tulokset näyttäisivät olevan heikentymässä tavalla, joka on osin huolestuttava. Vaikuttavuuden heikentymistä ei ole mahdollista kuvata samalla tavalla yksinkertaisesti kuin

perusvaikutusta edellä, siis yhden regressioanalyysin keinoin: tarvitaan laajempaa, eri tutkimustuloksia kokoavaa ja yhdistelevää otetta. Kun nyt jatko rakentuu tämän varaan, esityksen luonne muuttuu väkisinkin niin, että päätelmät ja arviot pitävät sisällään enemmän epävarmuuksia ja keskustelun tarvetta. Jos kuitenkin haluamme pitää huolta kaupunkiemme sosiaalisesta kestävydestä myös jatkossa, tämä keskustelu on käytävä mieluummin avoimesti ja laajalla pohjalla.

Aluksi esittelen tuloksia vaikuttavuuden kehityksestä ja tulkintoja siitä, mitä kautta ja miksi tulokset ovat heikentyneet (luku 2). Tämän jälkeen esittelen tulokseksi syntyneitä erityisiä ongelmakohtia sekä kantaväestön (luku 3) että etnisten vähemmistöjen (luku 4) osalta. Lopuksi (luku 5) keskustelen haasteiden ja ongelmien luonteesta ja alustan pohdintaa politiikan kehittämistä.

2. Vaikuttavuuden heikentyminen

Kansainvälisesti katsottuna Suomelle ja muille Pohjoismaille on ollut ominaista vähäinen yhteiskunnallinen eriarvoisuus sekä verrattain pienet, alueiden väliset erot...Parin viime vuosikymmenen aikana yhteiskunnalliset erot ovat kuitenkin kasvaneet niin Suomessa kuin muissakin Pohjoismaissa. 1990-luvulta lähtien Suomessa tuloerot ovat kasvaneet, tuloköyhyys on lisääntynyt, työttömyysaste on vakiintunut aiempaa korkeammalle tasolle ja sosiaaliset terveyserot ovat merkittävästi lisääntyneet – .
(Stjernberg 2019.)

Kehityksen taustalla on nähty monenlaisia syitä, mutta suurinta osaa tulkinnoista yhdistää ajatus siitä, että pohjaltaan kysymys on suuresta, luonteeltaan historiallisesta rakenteellisesta taitteesta: kansainvälinen talous on integroitunut globaalisti, ja tämä on ehdollistanut kansallista kehitystä, myös Pohjoismaissa. Kyseinen taite on tuottanut eri maissa erilaisia ongelmia ja erilaista poliittista harkintaa. Nyt on kysymys siitä, millaista muutosta tältä pohjalta on syntynyt alueellisen kehityksen osalta Suomessa, ja millaista uutta harkintaa nyt mahdollisesti tarvittaisiin.

Lyhyesti: Suomessa työvoiman kysynnässä on tapahtunut massiivinen, äkillinen ja merkitykseltään historiallinen siirtymä. Pekka Myrskylän tilastollisen yhteenvedon mukaan niiden työpaikkojen lukumäärä, joihin maassamme on voinut työllistyä vain perusasteen koulutuksen pohjalta, on vähentynyt vuoden 1987 noin 900 000:sta vuoden 2015 noin 280 000:een. Yhtä jalkaa tämän siirtymän kanssa työpaikkojen kokonaismäärä on kasvanut. Suurin pudotus ammattikoulutusta vailla olevan työvoiman kysynnässä tapahtui heti 1990-luvun laman vuosina. Tämän jälkeen kysynnän lasku on jatkunut hitaampana mutta pysyvänä trendinä, ainakin vuoteen 2015 asti. Tätä tuoreempia aineistoja ei tätä kirjoitettaessa ole ollut käytettävissä. Kasvu on ollut samana aikana suurinta korkeaa koulutusta edellyttävien työpaikkojen joukossa. (Myrskylä 2016.)

Muutoksen mitan ja merkityksen ymmärtäminen edellyttää historiallista vertailua. Lähin vertailukohta on maaltamuuton aikakausi, siis maa- ja metsätaloudesta elantonsa ansaitsevan väestön vähentyminen vuoden 1950 noin miljoonasta vuoden 1975 noin 300 tuhanteen. Tästä on empii-

risten tarkastelujen nojalla sanottu, että muutos ”ylittää kaiken mitä suomalaisen yhteiskunnan rakenteessa on sen tilastoidun historian aikana tapahtunut” (Gronow ym. 1977). Aivan viime vuosikymmeninä tapahtunut, uudempi rakenteellinen siirtymä on samaa kokoluokkaa, ja muutos on lisäksi tapahtunut jokseenkin yhtä nopeasti.

Rinnastus auttaa tarkastelemaan uuden rakennemuutoksen erikoispiirteitä aiempaan verrattuna. On huomiota herättävää, kuinka uusi rakennemuutos on jäänyt vähälle huomiolle sekä julkisissa, yhteiskuntapolitiittisissa ja tutkimusmaailman käymissä keskusteluissa. Ero niin sanotun suuren muuton aikaan on melkein ällistyttävä. Liioittelematta voi väittää, että suuri muutto erilaisine seurauksineen suorastaan hallitsi suomalaista julkista keskustelua, politiikkaa ja tutkimusta – ja kulttuurielämää. Aikakauden proosan ja elokuvien suurimmat merkkiteokset (esim. Mikko Niskasen elokuva *Kahdeksan surmanluotia* ja Matti Pulkkinen romaani *Ja pesäpuu itki*) kuvasivat muutosta ymmärtävästi, sisältä päin. Tätä taustaa vasten uuden rakennemuutoksen luonnetta kuvaa parhaiten siihen liittyvä syvä hiljaisuus.

Vastaanotossa ilmenevä ero kuvaa osuvasti taitteiden erilaisuutta yhteiskuntien arjessa. Työvoiman kysyntä romahti aikoinaan maa- ja metsätaloudessa (mm. maatalouden koneistumisen seurauksena), pientilat eivät enää kyenneet elättämään asukkaitaan ja ahdinko purkautui massiiviseksi muuttoliikkeeksi sekä maan sisällä maalta kaupunkeihin että sadoin tuhansin Ruotsiin. Asuntopoliittisista haasteista selvittiin lähiörakentamisen ja aluerakennussopimusten avulla.

Nyt tilanne on toisenlainen: samanlaista muuttoaaltoa ei ole syntynyt. Uuden rakennemuutoksen synnyttämällä, ns. ylijäämäväestöllä ei ole minne mennä. Muutos on globaali, koko läntistä maailmaa koskettava eikä kysyntää tällaiselle työvoimalle ole millään lähialueella, ainakaan niin, että se voisi olla perustana isommalle muuttoliikkeelle. Kun ei ole minne mennä, ihmiset putoavat paikoilleen ja tulos näkyy hiljaisena alueellisena eriytymisenä kaupunkien sisällä. Kun kasvanut palkansaajaväestö edellisen suuren rakennemuutoksen aikana asutettiin lähiöihin, uuden muutoksen isku osuu juuri näille alueille, ja erityisesti niille alueille, joille – joistain historiallisista syistä – on aikoinaan asettunut keskimääräistä enemmän vain vähän koulutettua väestöä. Tällaisilla alueilla työttömyys 1990-luvun laman oloissa kohosi muita alueita korkeammalle ja alkoi laskea kaksi vuotta keskimääräistä myöhemmin – ja sittenkin muita hitaammin. Tulos on, että työttömyysasteeseen laman aikana syntyneet erot – erilaisine seurauksineen – jäivät pysyviksi. Näin tapahtui Helsingin seudulla, maan suurimman kasvukeskuksen sisällä.¹

¹ Esimerkiksi Kortteinen & Elovainio & Vaattovaara 2006; Kortteinen & Lankinen & Vaattovaara 1999; Kortteinen & Tuominen & Vaattovaara 2005; Kortteinen & Tuominen & Vaattovaara 2001; Kortteinen & Vaattovaara 2001; Kortteinen & Vaattovaara, 2000; Kortteinen & Vaattovaara 1999; Vaattovaara 1998; Vaattovaara & Kortteinen 2003; Vaattovaara & Kortteinen 2012; Vaattovaara & Lönnqvist 2004; Vaattovaara & Vuori 2000.

Tuore väitöskirja (Stjernberg 2019) osoittaa väestötilastojen alueellisen analyysin perustalta, että muutos muualla Suomessa on ollut vielä voimakkaampaa. Vielä vuonna 1990 suomalaisten lähiöiden sosioekonominen koostumus oli yleisesti ottaen hyvin lähellä oman talousalueensa keskivertoa, mutta tämän jälkeen sosioekonominen eriytyminen – erityisesti lähiöiden sosioekonominen lasku – on ollut voimakasta. Kasvualueilla lähiöt ovat keskimäärin tarkastellen jääneet jälkeen muun talousalueen kehityksestä sitä kautta, että niissä nousu on jäänyt vähäisemmäksi. Kehityksessään pysähtyneillä tai taantuvilla talousalueilla lähiöalueiden sosioekonominen heikentyminen on ollut osin suorastaan dramaattista.

Tämä nostaa esiin toisen piirteen, joka erottaa uuden rakennemuutoksen suuren muuton ajasta. Suomalaisessa työvoimapolitiikassa on vahva uudelleen- ja täydennyskoulutukseen liittyvä perinne. Ajatuksena on ollut selvitä markkinasiirtymien tuottamasta niin sanotusta luovasta tuhosta uudelleen kouluttamalla ylijäämäväestöä uusille kasvualueille. Maaltamuuton yhteydessä tämä toimi hyvin, joko oppilaitoksilla tai uusien työpaikkojen sisällä: kasvavan teollisuuden palveluksessa tarvittiin myös vähän koulutettua työvoimaa. Nyt tilanne on tältä osin toinen. Ammatikoulutusta vailla olevan työvoiman kysyntä on romahtanut, ja samalla korkeakoulutetun työvoiman kysyntä on kasvanut. Koulutuskuilu on niin suuri, ettei se ratkea perinteiseen tapaan uudelleen- ja täydennyskoulutuksen kautta. Tulos on työmarkkinoita leimaava pysyvä, rakenteellinen epätasapaino, jossa työvoiman ylitarjontaa ja ylikysyntää esiintyy rinnan, erityisesti nousukausien aikana (ks. Kortteinen 1989).

Tätä kautta tulemme yleisempään päätelmään: kaupunkialueiden sisäisten erojen kasvu, ”segregaatio”, on oman aikamme suuri muutto. Kysymys on mitaltaan ja merkitykseltään maaltamuuttoon rinnastettavissa olevasta rakenteellisesta käänteestä. Sitä ei sen luonteen vuoksi ole kuitenkaan osattu ottaa tällaisena vastaan, ei julkisuudessa, tutkimuksessa eikä politiikassa.

Hiljaa ja hitaasti tapahtuva sosioekonominen lasku ei ole ylittänyt uutiskynnystä muutoin kuin ajoittain, ja silloin paikallisen, osin kiivaan, segregatiota koskevan keskustelun kautta. Voi myös olla kysymys siitä, että samastumisen kohde on vaikeampi: meidän on historiallisen taustamme vuoksi helppo ymmärtää pientilallisen ahdinkoa, mutta ammattitaidottoman työttömän asemaan on ehkä vaikeampi asettua. Kahdeksan surmanluodin sijasta tulokseksi on syntynyt esimerkiksi elokuva keskiluokkaisten ihmisten turistimatkasta Jakomäkeen, näkökulman ollessa avoimen kauhisteleva. Myös suomalainen yhteiskuntatiede, mukaan lukien sosiologia, jonka keskeinen kansallinen perinne on ollut äkillisten rakenteellisten muutosten seuranta ja tutkimus, on suurimmaksi osaksi hukannut koko tämän muutoksen. Olemme tarvinneet Tilastokeskuksen eläkkeelle siirtyneen yliaktuaarin tekemät laskelmat, jotta uusi rakennemuutos on edes jälkikäteen paikantunut.

Pahinta kuitenkin on, että tämä on ohjannut myös yhteiskuntapoliittista keskustelua, siinä esitettyjä tulkintoja ja reseptejä. Tulokseksi on syntynyt keskustelua, joka on jäsentynyt ongelmalähiöitä koskevaksi pohdinnaksi, jolloin siis ajatellaan, että ongelmat olisivat erityisiä, paikallisiin olosuhteisiin liittyviä pulmia. Tällainen keskustelun kehys on yhtä viisas kuin jos 1970-luvulla tyhjentyvän maaseudun ongelmiin olisi suhtauduttu puhumalla ongelmakylistä, joita olisi erikseen syytä pyrkiä paikallisin toimin kehittämään. Ongelmien juurisyyt ja näiden vaikutusmekanismit jäävät tällaisessa keskustelussa kokonaan syrjään.

Kun nyt seuraavassa pyrimme nimenomaan tähän, on ehkä aluksi syytä ottaa vauhtia lyhyestä kertauksesta. Työvoiman kysynnässä on siis tapahtunut massiivinen rakenteellinen muutos. Tulokseksi on syntynyt uudenlaisia alueellisia ja sosiaalisia eroja, joiden kanssa pitäisi nyt pärjätä, ja mieluiten lähtien aiemmista tasa-arvopoliittisista tavoitteista. Jos muutosta tarkastelee tästä näkökulmasta, keskustelun fokus siirtyy pois yksittäisistä ongelmalähiöistä – mutta mihin ja miten?

Yleisille rakenteellisille muutoksille on vaikea tehdä mitään, niitä on vaikea estää, varsinkin jälkikäteen. Jos työvoimarakenteen suuret muutokset joudutaan ottamaan annettuina ja kuitenkin pyritään helpottamaan niiden tuottamia seurauksia, olisi tärkeää kysyä, mitä kautta ne tuottavat syveneviä eroja ja erityistä haittaa. Suuretkin siirtymät työvoiman kysynnässä ovat historiallisesta näkökulmasta ohimeneviä ajanjaksoja. Paras ta olisi hoitaa tällaiset murrokset niin, ettei poikkeuksellisen ylimenokauden aikana pääse tapahtumaan peruuttamattomia vahinkoja. Vaikka rakenteellinen muutos olisi pysyvä, olisi kenties mahdollista vaikuttaa niihin mekanismeihin, joiden kautta sen haitallisina pidetyt seuraukset syntyvät.

Julkaisemassamme, Helsingin seudun eriytymistä koskeneessa artikkeli-sarjassa päädyimme esittämään, että kehityksessä on ollut kaksi vaihetta. Lähtöjään – siis 1990-luvulla – eroja tuotti työvoiman kysynnässä tapahtunut rakenteellinen siirtymä, ja se, miten se resonoi yhteen pääkaupunkiseudun kuntien välisten erojen kanssa:

[E]riytyminen perustui pääosin seudulla käynnistyneeseen, voimakkaaseen, informaatio- ja kommunikaatioteknologiaan (ICT) perustuvaan kasvuun, jonka noste alueellistui vinosti: alueet, joilla oli keskimääräistä enemmän vain vähän koulutettua väestöä, eivät yhtä lailla päässeet nosteeseen mukaan. Kuntien väliset asuntopoliittiset erot – reunakuntien pientalopainotteinen kaavoitus – resonoi yhteen tämän taloudellisen kehityksen kanssa. Helsingin joidenkin lähiöalueiden suhteellinen taantuminen ja reunakuntien menestys jäsenyivät kehityksen eri puoliksi.

(Kortteinen & Vaattovaara 2015, 562.)

Muilla kaupunkiseuduilla tehdyt tutkimukset antavat vahvaa perustaa oletukselle, että samansuuntainen kehitys löi itsensä tuona aikakautena lävitse – eriaistaisen vahvana – myös ainakin muissa yliopistokaupungeissa. (ks. esim. Rasinkangas 2013; Saikkonen ym. 2018.)

Tulos näkyi asuntomarkkinoilla sekä hintatason että tulomuuton eriytymisenä. Väestöpohjaltaan raskaiden alueiden hintataso joko nousi hitaammin tai taantui – siis jopa keskellä voimakasta nousukautta (Vaattovaara & Lönnqvist 2004). Muuttoliikkeen sosioekonominen koostumus muuttui vastaavasti: kun sosioekonomisesti heikentyneiden alueiden hallittavuus laski ja hintataso muuttui suhteellisen edulliseksi, tulomuutto painottui vähemmän koulutettuun ja asemaltaan huono-osaisempaan väestöön (Vaattovaara & Kortteinen 2003). Tärkein eriytymisen selittäjä oli nimenomaan alueellinen työttömyysaste (Kortteinen & Vaattovaara 2015, 567-8). Tulomuuton koostumuksessa ilmennyt, asuinalueiden välinen ero koski kaikkia erilaisia hallintasuhteita, so. leimasi sekä omistusta että vuokralokannan kehitystä näillä alueilla.

Osana kuvattua kehitystä vieraskielinen väestö alkoi kasvaa, muun muassa Neuvostoliiton romahduksen tuottaman, somalialaisen väestön äkillisen muuttoaallon kautta. Vieraskielinen väestö alkoi – ulkomaisen mallin mukaisesti – keskittyä samoille alueille kuin kantaväestön huono-osaisuus. Seuraava vaihe asuinalueiden eriytyemisessä alkoi, kun vieraskielisen väestön osuus nousi asuntomarkkinoilla uudeksi keskeiseksi erottelijaksi (Kortteinen & Vaattovaara 2015, 569). Tämän 2000-luvun alussa alkaneen kehitysvaiheen uusi piirre oli, että myös kantaväestön lähtömuutto taantuneilta alueilta alkoi vinoutua sosioekonomisiin ja etnisiin perustein, niin että kantaväestön parempiosaiset alkoivat hakeutua pois, omille alueilleen (Vilkama ym. 2013).

Tulos kaiken kaikkiaan on ollut se, että muuttoliikkeestä – eli yksittäisten kotitalouksien tekemistä muuttopäätöksistä – tuli tärkeä, seudun alueellisen rakenteen muutosta ohjaava ajuri.

Alueellisen eriytymisen dynamiikkaa Helsingin seudulla tarkastelleet tutkimukset – ovat osoittaneet, että muuttoliikkeellä on seudullisessa kehityksessä aivan keskeinen rooli. Katja Vilkaman (2011) väitöstutkimus asuinalueiden etnisestä eriytymisestä osoittaa, että etenkin kantaväestön muuttoliike rakentaa pääkaupunkiseutua uudella tavalla. Kuten muissakin Pohjoismaissa – kantaväestön muuttovirrat ovat suuntautuneet maahanmuuttajakeskittymiksi muodostuneilta alueilta pois päin. Tämän seurauksena suomen- ja ruotsinkielisen väestön määrä on alueilla vähentynyt ja maahanmuuttajien osuus kasvanut. Vilkkaana jatkunut maahanmuutto on entisestään nopeuttanut eriytymiskehitystä.

(Vilkama ym. 2013, 485.)

Nämä tulokset perustuvat väestötilastojen alueelliseen analyysiin. Jos samaa kysymystä tarkastellaan kotitalouksien suorittaman harkinnan näkökulmasta (Vilkama ym. 2013), millaiset seikat nousevat esiin? Erillinen asiasta tehty kyselytutkimus nosti myös esiin sosiaaliset, väestöpohjaan liittyvät syyt, mutta konkreettisesti, havaittujen paikallisten seurausten kautta. Muutto ulos huono-osaistuneilta alueilta liittyi kyselytutkimuksen mukaan seuraaviin seikkoihin: alueella on liikaa sosiaalisia ongelmia, asuinympäristö ei ollut riittävän siisti, en pitänyt alueen arkkitehtuurista, en tuntenut oloani turvalliseksi, alueella tai koulussa liikaa maahanmuuttajia, alueella on huono maine, kasvuympäristö ei ole riittävän hyvä lapsille. Kaikilta näiltä osin erot olivat tilastollisesti merkitseviä. Ero muilta alueilta muuttaneiden ihmisten perusteisiin oli selvä. Hyväosaisilta alueilta muuttaneiden muuttosyissä nousivat esille pääasiassa erilaiset toiminnalliset tekijät, esim. heikot palvelut, huono sijainti tai viheralueiden riittämättömyys. (Vilkama ym. 2013, 492.)

Tulos on erittäin tärkeä, varsinkin jos sitä tarkastelee sekoittamispolitiikan vaikuttavuuden näkökulmasta, kahdellakin tavalla.

Ensinnä: sekoittamispolitiikan vaikuttavuus on heikentynyt ja kehityksen mekanismina toimivat asuntomarkkinat, erityisesti hyväosaisten omaa asuinympäristöään koskevat arviot ja tähän perustuvat muuttopäätökset asuinalueiden rakentumisen jälkeen. Alueellisen sosiaalisen sekoittamisen politiikka toimii uusien alueiden kaavoituksessa ja rakentamisessa, sen kautta säädellään hallintasuhteiden osuuksia ja sijaintia. Jos eriytyminen tapahtuukin alueiden rakentumisen jälkeen, yksittäisten kotitalouksien muuttopäätösten kautta, sekoittamispolitiikka tavoitteineen on avuton tällaista eriytymistä vastaan.

Tämä nostaa esille toisen, muutoksen mekanismia jäsentävän piirteen, josta on toistaiseksi ollut vaikea käydä julkisuudessa rauhallista, pohtivaa keskustelua. Kun tulokset ovat edellä kuvattuja, on ilmeistä, että erilaisten väestöryhmien väliset sosiaaliset erot ovat osin kasvaneet niin suuriksi, että sekoittamispolitiikan kautta tuotettu tilallinen läheisyys ei tuota yllirajaista sosiaalista integraatiota vaan myös epäviihtyvyyttä ja muuttoliikettä. Nämä taas kasvattavat niitä alueellisia sosiaalisia eroja, joita politiikka yrittää ohjelmallisesti pienentää. Tätä kautta alueellinen sosiaalinen sekoittaminen on osin kääntynyt kontraproduktiiviseksi: se on osaltaan ollut tuottamassa niitä eroja, joita se ohjelmallisesti on yrittänyt kaventaa. Tätä päätelmää siis perustelevat tulokset muuttohalukkuudesta (Kortteinen ym. 2001), tapahtuneen muuton taustamotiiveista (Vilkama ym. 2013), ja muuttoliikkeen demografisesta sisällöstä (Vilkama 2011).

Kansainväliset vertailut perustelevat arviota, jonka mukaan meidän olisi viisasta ottaa tämä ilmiö vakavasti. Näyttää nimittäin siltä, että olemme tältä osin eurooppalaistumassa, sekä väestörakenteemme että sen tuottamien seurausten osalta. Keski-Euroopassa ongelma on vanha ja tuttu. Kun kansainvälisesti arvostettu kaupunkimaantieteilijä, Sako Mus-

terd, eläkkeelle jäätyään tiivistää omia tutkimustuloksiaan tältä osin, hän päätyy esittämään, että kotitaloudet ”yrittävät löytää itselleen sellaista asuinpaikkaa, joka sopii heidän omaan sosioekonomiseen asemaansa ja jossa he kohtaavat naapureinaan sellaisia kotitalouksia, jotka jossain määrin muistuttavat heidän omaa profiiliaan” (Musterd 2020). Pienetkin erot erilaisten naapurustojen välillä voivat ”laukaista selektiivistä asuin-käyttäytymistä ja lisätä segregoitumista”. Musterdin mukaan tuore, suureen tilastolliseen aineistoon perustuvan pitkäaikaisseuranta vahvisti tätä tulosta: muuttamisen todennäköisyys oli tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä siihen, kuinka suuri oli ero kotitalouden ja sen kotialueen sosioekonomisten piirteiden välillä. Mitä suurempi oli epävastaavuus, sitä suurempi oli muuton todennäköisyys. Lisäksi muutto näytti ohjautuvan sellaisille alueille, joilla vastaavuus oli parempi.

Kun hyväosaisia muuttaa pois, omille alueilleen, edellä kuvattu, uuden rakennemuutoksen kautta syntynyt alueellinen huono-osaisuus tahtoo syvetä. Tätä voi sekoitetun kaupunkirakenteen oloissa kuvata parhaiten pienimittakaavaisesti, 250 kertaa 250 metriä -kokoisten GIS-ruutujen avulla. Artikkelissamme (Kortteinen & Vaattovaara 2015) luokitimme pääkaupunkiseudun kaikki ruudut sekä tulojen, koulutuksen että työllisyyden mukaan. Tarkastelimme alueellisen huono-osaisuuden kehitystä siten, että määritimme monitasoisesti huono-osaisiksi ne ruudut, jotka sijoittuvat ruutujen alimpaan viidennekseen kaikkien näiden muuttujien osalta.

Vuonna 1990 tällä tavalla huono-osaisia ruutuja oli pääkaupunkiseudulla yhteensä 120, ja niillä asui 37 527 ihmistä. Vuonna 2000 huono-osaisia ruutuja oli 304, ja niillä asui 114 486 ihmistä. Vuonna 2010 tällaisten ruutujen lukumäärä oli lisääntynyt 391:een, ja niillä asuvien ihmisten määrä oli noussut 151 427:ään. Sekä ruutujen että seudun asukkaiden määrä on tarkastelujaksona jonkin verran kasvanut, mutta vaikka tämän ottaa huomioon, alueellinen huono-osaisuus on tarkastelujakson aikana – sekä ruutujen että niillä asuvien ihmisten lukumäärän perusteella – yli kolminkertaistunut.

(Kortteinen & Vaattovaara 2015, 565.)

Helsingissä kaupungin tulojakauman alimpaan viidennekseen kuuluvissa asuntokunnissa asuvien henkilöiden prosenttiosuus vuosien 2000 ja 2012 välisenä aikana on kasvanut 13,8 prosentista 14,6 prosenttiin, eli yhteensä 0,8 prosenttiyksikköä. Vaikka alueellinen tarkastelu perustuu tiukempaan rajaukseen, saimme tätä kautta tuloksen, jonka mukaan huono-osaisuus alueellisena ilmiönä oli samana aikana kasvanut kolme kertaa voimakkaammin.

Sama seikka nousee keskeisenä esille myös niissä tarkasteluissa, joissa selvitetään etnisten vähemmistöjen alueellisten keskittymien kasvua.

Katja Vilkama on tiivistänyt tätä koskevan analyysinsä seuraavasti:

Tulokset osoittavat muuttoliikkeen rakenteiden tuottaneen ja vahvistaneen kaupunginosien etnistä eriytymistä kansainvälisestä kehityksestä tuttuun tapaan. Kantaväestön muuttovirrat ovat suuntautuneet maahanmuuttajien asumiskeskittymiksi muodostuneilta alueilta pois päin. Tämä näkyy selvänä kantaväestön muuttotappiona kyseisillä asuinalueilla. Kantaväestö ei kuitenkaan muuta asumiskeskittymistä maahanmuuttajia useammin, kun muuttaneisuutta tarkastellaan muuttoalttiuden perusteella. Ero näyttääkin olevan erityisesti siinä, miten muuton kohdealue valitaan. Maahanmuuttajien muutto kohdentuu kantaväestöä useammin (etnisiin – MK) asumiskeskittymiin. (Vilkama 2011, 12.)

Seuraavassa on tiivistys siitä, miten sosiaalisen eriytymisen tilanne on omien tutkimustemme mukaan muuttanut:

Meillä on totuttu ajattelemaan, että alueelliset erot kaupunkiseutujen sisällä ovat kansainvälisesti vertaillen pieniä ja että tilanne on tässä suhteessa hyvä. Enää ei kuitenkaan ole varmaa, kuinka osuva tämä kuvaus on. Jos koulutuserot eri osa-alueiden välillä ovat kuusinkertaiset ja tuloerot kolminkertaiset (Vilkama ym. 2014), jos kasautunut huono-osaisuus maan pääkaupungin sisällä keskittyy hyvin voimakkaasti yhdeksi isoksi alueeksi, jonka sisällä yli 40 prosenttia ihmisistä elää monitasoisesti huono-osaisissa naapurustoissa, ei ehkä enää ole asianmukaista sanoa, että alueelliset erot pieniä tehokkaan ehkäisevän kaupunkipolitiikan ansiosta. Pikemminkin tulee mieleen tyystin toinen näkökulma. Suomalaista yhteiskuntaa on sen historian kuluessa toistuvasti leimannut erikoinen kehitystapa: monet tärkeät rakenteelliset muutokset näyttävät meillä tapahtuneen suhteellisen myöhään mutta tämän jälkeen äkillisesti. On syytä pelätä, että sama on parhaillaan toistumassa kaupunkikehityksen kohdalla.

(Kortteinen & Vaattovaara 2015, 64.)

Kun maassamme on hyvin pitkä perinne tasa-arvopolitiikasta ja vallalla on jonkinlainen moraalinen imperatiivi, jonka mukaan ei saa tehdä eron- tekoja sosiaalisella asteikolla alaspäin, tulosta on ollut vaikea ottaa vastaan. Kun Vilkan, Vaattovaaran ja Dhalmanin artikkelia (2013) esiteltiin Helsingin Sanomissa, syntyi lehden palstoilla – mutta myös yliopiston sisällä – hyvin turbulenti ja moraalisesti närkästynyt keskustelu. Helsingin Sanomat kommentoi tulosta parempiosaisten poismuutosta ja siihen liittyvistä sosiaalisista syistä omaan tapansa, yksittäisen asukashaastattelun kautta. Haastattelussa nuori lapsiperhe esitti omana kantanaan, ettei

haluaisi asua alueella, jossa leikki oman lapsen kanssa kerrostalopihan hiekkalaatikolla täytyy aloittaa siten, että ensin joutuu siivoamaan hiekkalaatikosta pois ihmisen ulosteita.

Ongelma on se, että syntynyt moraalinen närkästys tällaista puhetta vastaan esti kokonaan ongelman rauhallisen julkisen pohdinnan. Keskustelussa ei lainkaan noussut esille kysymys kasvaneiden erojen ongelmallisesta luonteesta, esimerkiksi siitä, kuinka työssäkäyvän keskiluokan ja pysyvästi työtä vailla elävän väestön elämäntavat eroavat toisistaan isosti ja tavalla, joka voi asumisen arjessa olla hyvinkin hankala. Tämän sijasta keskustelun kantavaksi teemaksi nousivat erilaiset vastalauseet, joiden mukaan tällaisia sosiaalisia rajanvetoja ei saa tehdä. Tämä on ymmärrettävää kansallisen perinteen näkökulmasta: uuden eriytymisen tuottamia tuloksia on vaikea sulattaa jos/kun niitä tarkastelee aiemman tasoittumisjakson tuottaman eetoksen ja moraalin näkökulmasta. Sama on ajoittain toistunut muissa medioissa.

Tässä suhtautumistavassa on kuitenkin ainakin yksi vaikea ongelma: siinä ongelma yritetään kieltää, ihmisiä yritetään kieltää ajattelemasta tavaltaan. Tällainen ratkaisu ei käytännössä toimi. Niin kauan kuin elämme markkinataloudessa, ihmisillä on – budjettirajoituksensa puitteissa – oikeus valita asuinpaikkansa. Jos joku ei omaksumistaan ideologisista tai poliittisista tavoitteista johtuen hyväksy sitä tapaa, jolla muut näitä valintoja tekevät, ongelman kieltäminen ei auta sen ratkaisemista, se vain estää asiaa koskevaa avointa keskustelua ja pohdintaa. Muuttoliikkeen eriyttävä vaikutus seurauksineen on sosiaalinen tosiasia, joka ei kieltämällä poistu. Parempi olisi pohtia avoimesti, millaisia haittoja se tuottaa ja miten näitä olisi mahdollista ehkäistä.

Tältä osin tuloksen voi yleisin osin tiivistää lyhyeen. Alueellisen sosiaalisen sekoittamisen politiikka syntyi alun perin ratkaisuksi sosiaalisen järjestyksenpidon ongelmiin, mutta muuttui ajan kanssa yleisen tasa-arvopolitiikan osaksi. Poliitiikan vaikuttavuuden ongelmat eivät näy vain siinä, että erot ovat kasvussa, myös sosiaalinen järjestys on noussut ja nousemassa uudella tavalla ongelmaksi.

3. Kantaväestön huono-osaisuus

Tavallisimmin sosiaalisen sekoittamisen politiikasta keskustellaan kehityksessä, jossa sen kohteeksi ymmärretään sellainen asuinalue, joka on hallinnollisesti määritetty ja rajattu. Asukkaiden sosiaalisen sekoittamisen kautta asuinalueesta yritetään rakentaa sosiaalisesti monipuolinen ja tasapainoinen kokonaisuus. Sikäli kuin politiikan tuloksia on seurattu, seuranta on tyypillisesti ollut asuinalueiden välistä, aikasarjaperustaista vertailua, jossa on tarkasteltu eri alueiden keskiarvojen ja jakaumien kehitystä.

Seurannan tapa on kuitenkin puutteellinen, jos sitä arvioi politiikan hyvinvointia edistävien tavoitteiden kannalta. Asuinalue ei ole luonteva sosiaalisen elämän yksikkö: jos asuinalueen tasolla syntyy sosiaalisia yhteyksiä, siis eri puolilla aluetta asuvien ihmisten välille, ne syntyvät palveluiden ja/tai järjestötoiminnan kautta. Arkiset sosiaaliset kohtaamiset sen sijaan jäsenyvät kortteli ja/tai asuintalokohtaisiksi. Välittömässä asuinympäristössä tapahtuvalla sosiaalisella elämällä on myös välitöntä merkitystä itse kunkin asukkaan hyvinvoinnille, niin hyvässä kuin pahassakin, omista valinnoista riippumatta. Negatiiviset naapurustoeffektit – so. tilanteet, jossa asuinympäristön ongelmallisuus laskee asukkaiden hyvinvointia – eivät tarvitse asuinalueen kokoista alustaa syntyäkseen (Kauppinen ym. 2009): kortteli tai talo riittää hyvin (Kunnas 2013).

On jo tavallista löytää yhteyksiä lähiympäristön raskaan väestöpohjan ja koetun hyvinvoinnin (Koskela 2008) tai alkoholinkulutuksen ja terveyskäyttäytymisen välillä (Kunnas 2013). Kiinnostava oli myös se tutkimus, jossa selvitettiin yhteyttä pienalueen huono-osaisuuden ja työttömien alkoholinkulutuksen välillä, ja havaittiin, että yhteys välittyy suurkuluttajien paikallisen väestöosuuden kautta (Karimo 2018). Siis alueilla, joilla on paljon huono-osaisuutta ja alkoholin suurkuluttajia, työtön päätyy juomaan keskimääräistä enemmän, ja tällä on vaikutuksensa sekä hänen myöhempään työuraansa (Kauppinen ym. 2009) että terveyskäyttäytymiseensä (Karimo 2018). Tällaisia tuloksia on vaikea tulkita muutoin kuin olettamalla, että paikallinen sosiaalinen elämä on tärkeä ainakin ns. päiväväestölle, so. sille osalle väestöstä, joka viettää alueella päivänsä.

Tällainen kuvaus kantaväestön sosiaalisesta elämästä huono-osaistuneilla alueilla olisi kuitenkin vakavasti puutteellinen. Kehityksellä on myös

toinen puolensa. Tutkimusta tästä teemasta ei ole tehty paljoa, mutta toistaiseksi syntynyt näyttö tuottaa varsin yhdenmukaisen kuvan.

Lotta Junnilaisen 2019 valmistuneessa väitöskirjassa asukkaiden arkea huono-osaistuneilla lähiöalueilla kuvataan ja analysoidaan etnografisin menetelmin (Junnilainen 2019). Junnilaisen mukaan alueiden elämää leimaa niukkuus mutta myös yhteisöllisyys, joka syntyy osana alueiden arkea. Jokapäiväiset kohtaamiset, naapuriapu, juoruilu tai alueista kerrotut tarinat synnyttävät kokemusta alueesta kylänä, joka kuuluu ”meille”, alueen asukkaille. ”Asukkaat tiedostavat, että ulkopuoliset pitävät heidän alueitaan vääränlaisina. Heille itselleen ne kuitenkin ovat merkityksellisiä paikkoja, joissa ympärillä elävien ihmisten voi luottaa ymmärtävän, millaisia asioita niukkuuden oloista käytännössä seuraa, ja että naapureilta saa tarvittaessa apua”, kertoo Junnilainen.

Toiselta puolen Junnilainen korostaa, että ”yhteisöllisyys ei sulje pois ongelmia tai konflikteja. Ne ovat oleellinen osa paikallista elämää”. Ristiriidat, ennakkoluulot, pelot, etniset vähemmistöt ja arjesta yhdessä selviytymisen pakko kietoutuvat yhteen tavalla, jota voi ymmärtää vain alueilta käsin. Väitöstutkimus kuvaa yhteisöllisyyden paradoksia, eli ulkopuolisten sinnikästä tarvetta tehdä yhteisöllisempiä alueista, jotka asukkaiden mielestä ovat jo sellaisia. Lähiöiden yhteisöllisyys ei ulkopuolisille kelpaa – jos sitä edes tunnustetaan – sillä se ei Junnilaisen mukaan edusta selaista keskiluokkaista yhteisöllisyyden ideaalia, jota alueilta toivotaan.

Kuvausta täydentää Aution tutkimus (2017) Helsingin asuinaluekohtaisista Facebook-ryhmistä, niiden sisäisistä keskusteluista. Näitä ryhmiä syntyi isona aaltona 2014 alkaen jopa niin, että tutkimuksessa oli mahdollista rakentaa vertaileva asetelma: alueilla käytyjen FB-keskustelujen sisältöjä tutkittiin vertailemalla alueita niiden sosioekonomisen tason mukaan. Tulokset tarjosivat yllätyksen: hyväosaisilla alueilla, erityisesti pientaloalueilla, joilla mitatusti podetaan vähemmän turvattomuutta, paikallisten FB-ryhmien sisäiset keskustelut keskittyivät sosiaalisiin järjestyshäiriöihin, niiden havainnointiin, tulkintaan ja hoitamiseen. Sen sijaan huono-osaistuneilla alueilla, joilla mitatusti esiintyy enemmän järjestyshäiriöitä ja koetaan turvattomuutta, näistä keskusteltiin vähemmän. Keskusteluiden pääosa liittyi tämän sijasta Junnilaisen kuvaamaan yhteisöllisyyteen, esimerkiksi erilaisten tavaroiden ja palveluiden vaihdantaan tai kauppaan, lastenhoitoon, jopa avunantoon. Modernimmin kyse oli kierrätyksestä ja/tai jakamistaloudesta. Kohteena eivät olleet vain lastenvaatteet, myös kaikki luettava – aikakauslehdet ja kirjat – vaihtoivat vilkkaasti omistajaa.

Voi siis sanoa, että huono-osaistuneiden alueiden sosiaalista elämää leimaa yhtäältä sosiaalinen disintegraatio, järjestyshäiriöt ja muu vastaava. Samalla on paikallista yhteisyyttä, intressiä jakaa ja olla avuksi. Miten tämä on ymmärrettävissä, miten nämä mahtuvat samaan kuvaan? Esitän seuraavassa yhden vastauksen, joka perustuu omiin etnografisiin kenttätöihini. Aineistot on kerätty sellaisessa Kontulan vuokratelokorttelissa, jonka

ympäristöministeriö osoitti minulle 90-luvun laman aikana kiinnostavaksi kohteeksi. Kuvaus korttelin elämästä kertoo siitä, kuinka edellä kuvatut seikat – epäjärjestys ja järjestys – liittyvät funktionaalisesti toisiinsa tavalta, joka on kiinnostavaa sekä kansallisesta että kansainvälisestä näkökulmasta. Muistiinpanot tarjoavat myös pohjaa pohtia aiempaa konkreettisesti sitä, mitä paikallisten ongelmien ratkaisemiseksi on mahdollista tehdä olemassa olevan paikallisen yhteisöllisyyden keinoin.

Haastateltava (30v. nainen) on asunut koko ikänsä alueella X². Vietti lapsuutensa Hajalankujalla vuokrataloissa, neljän lapsen yksinhuoltajaperheessä. Perheeseen kuului yksinhuoltajaäiti, kaksi vanhempaa veljeä, yksi nuorempi sisko. Äiti sai esikoisensa ollessaan 17, toisen heti perään, kaksi myöhemmin. Eron jälkeen sai kaupungin asunnon samalta alueelta. Koivikkokuja oli vasta valmistunut, uusi vuokrataloalue. Kohta perheeseen tuli isäpuoli. Äiti ja isäpuoli tekivät kumpikin kahta työtä, äiti oli kaupassa päivät ja siivosi illat. Kummatkin olivat paljon poissa. Kotona oli mummi (äidin äiti) hoitamassa lapsia. Viikonloppuisin vanhemmat joivat rankasti. Riitoja, väkivaltaa. Isäpuoli hakkasi äitiä, riiteli anopin kanssa. Meno koko talossa – porttikäytävissä ja pihalla – oli muutenkin hurjaa: tulomuuttajien lapset kasvoivat yhtä aikaa murrosikään, ryypäsivät ja tappelivat, jengejä, huumeita. Vanhempi veli huijasi dementoituneelta mummilta rahaa (suosikki kun oli). "Sitte mä ajattelin et omille lapsille mä en tämmöstä kyl tarjoo...".

Haastateltava muutti 18:n ikäisenä kotoa pois toiseen vuokrataloon samalle asuinalueelle. Kansalaiskoulun jälkeen pääsi töihin samalle työpaikalle kuin äiti, nyt töissä verkkokaupassa luotonvalvojana. On noin 35 –vuotias neljän lapsen äiti. Kaksi vanhempaa ovat poikia (10 ja 11v.), sitten on Jussi 3v ja tytär 0 v. Naimisissa, mies siivoaja, jäänyt juuri työttömäksi. Mies hoitaa kotona lapsia: "mun pitää töistä aina soittaa sille, että se herää herättämään lapsia ...". Haastatteluhetkellä hva on kuitenkin äitiyslomalla nuorinta lastaan hoitamassa. Nauhalla päiväohjelma: organisoitunut, lämmin kuvaus lasten kanssa elämisestä, työttömään mieheen kohdistuvasta huolenpidosta ("mä rakastan lapsia"). Asuinkorttelin koko merkitys sekä hyvässä että huonossa määrittänyt tämän elämäntilanteen kautta.

2 Tapausselostus on suora ote tutkimuspäiväkirjastani, kieltä myöten. Kaikkien paikkojen ja ihmisten osalta käytetään peitenimiä.

Haastateltava ei toiminut talon asioissa millään tavalla ennen kuin sai kaksi ensimmäistä lastaan. Tämän jälkeen hän törmäsi siihen, että talon pihamaa oli vaarallinen ja uhkaava. Tätä se oli ainakin kolmella tavalla.

Ensinnä pihalla oli paljon luvatonta autoliikennettä. Siihen aikaan kussakin talossa oli oma romanikiintiönsä: jokaisessa talossa asui vähintään yksi romaniperhe. Vanhoista romaneista ei ollut mitään vaivaa, mutta nuorista oli (tai ei niistäkään, jos vanhempi sukupolvi oli paikalla: kunnioittavat vanhempiaan). Tahtoivat käyttää auton merkinantotorvea ovikellona: ajoivat pihalle ja soittivat torvea. Piha oli lasten leikkialue. "Se oli välillä niinku Mannerheimintie". "Me sit laitettiin tohon pihan päätyyn barrikadit, pystytettiin tollaset [harteihin saakka nousevat-MK] pahvilaatikopinot ja kannettiin plakaateja...". Se loppui sitten siihen.

Toisaalla olivat ja ovat paikalliset "juopot". Kadun puolella on Endariksi ("End Point") kutsuttu keskiolutkuppila, korttelin toisella puolella metsä, ja "metsäbaari". Jälkimmäisessä juovat ne, jotka eivät edelliseen enää pääse (eli ne, jotka ovat todella heikossa kunnossa tai täysin rahattomia). Välillä on tai oli "puskantai puistobaari": metsänkieleke keskellä ison vuokrakorttelin pihaa. Paikalliset tapasivat ostaa oluensa korttelin kupeessa sijainneesta pienestä K-kaupasta ja juoda pussikaljansa pihalla. Pihalla oli siis jatkuvaa juoppoliikennettä. Endariin, endarista, metsään, metsästä. Kaikki tämä liikenne kulki pihan läpi. Aina joku tuli horjuvassa kunnossa ja yritti kotiinsa. Osa juopoista käyttäytyi omituisesti, tavalla, jota lapset pelkäsivät. Esimerkistä käy "kuminaama", joka hvan mukaan käyttää kaikkea mistä saa päänsä sekaisin. Ei pysy tolpillaan, huojuu, horjuu, putoaa. Aina kotiin mennessään oikaisee diagonaalisesti yli pihan, suoraan lasten leikkipaikan ylitse. Lapset kerääntyvät huojuvan ja/ tai kaatuneen miehen ympärille, joka häirittyinä nousee ja alkaa levitellä käsiään ja väännellä naamaansa kummallisesti. [Tästä nimi. Yrittää kai karkottaa lapsia, joiden hän kokee kiusaavan itseään.] Lapset ovat oppineet pelkäämään. Lasten pelko on levinnyt koskemaan kaikkia humalaisia. Metsässä paikallinen "hulttiopoika" käy "imppaamassa". Aloitti imppaamisen jo v. 1983 ja jatkaa sitä yhä. On ihan poissa tästä maailmasta. Jos lapset eksyvät sinne leikkimään, valittavat usein, että "taas se ajo meitä takaa". Samassa metsässä nähty itsensäpaljastaja, pelätään pedofiiliksi.

Kolmanneksi tulevat ne paikalliset asukkaat, joita kutsutaan pihalla "avohoitopotilaiksi". "Se on ihan kauheata millasia ihmisiä ne pistää avohoitoon, ku ne ei yhtään osaa pitää huolta itsestään". Viipottaja, Hannikaisen Teija, tai se, joka on teipannut ikkunansa umpeen mustilla jätessäkeillä. Tai Hannele. Hannele aina välillä unohtaa lääkkeensä, tai juo viinaa niiden päälle, kärsii paikallisen tulkinnan mukaan vainoharhoista. "Muut juopot kerääntyvät aina sen luokse heti kun se on saanut eläkkeensä, ne sit tulee ja juo sen". Hannele unohtaa syödä, ja päätyy huutamaan porttikongissa tai pihalla suureen ääneen, että "NE TULEE JA TAPPAA MUT". Toinen esimerkki on Viitasen Maila, joka koulutti susikoiransa hyökkäämään käskystä muiden kimppuun. "Ette te mulle mitään voi tehdä, ku tajuutekste – MÄ OON HULLU".

Rouvat joutuivat pelkäämään myös itsensä puolesta, ne, jotka eivät pelänneet koiria, varasivat aseet mukaansa, parhaat oppivat kävelemään pesäpallomaila pompan alla piilossa. "Jumalauta mä olisin tappanu sen koiran, jos se olis tullu kiinni, oisin iskeny siltä niskan poikki" (Hva).

Tai sitten se yksi tapaus, joka "tuli keskellä päivää ensin pummaamaan kahdelta pihan tytöltä tupakkaa, ja ku niillä ei ollu, se sano, että tilatkaa poliisi ja ambulanssi valmiiksi, et hän menee ja hyppää. Se meni viidennen kerroksen parvekkeelle, istu kaitteelle, liuku siitä roikkumaan käsiensä varaan ja sitte ku ei enää jaksanu, päästi irti, me pihalla nähtiin vaan et jonkun jalat saksas ilmassa ja kuulu semmonen kummallinen ääni. Kaikki lapset nopeasti sisälle ... Ku me päästiin sen luokse, siltä tuli korvien takaa jo nesteet päästä, verta ei ollu mut aivot valu pihalle."

Kaikki tämä leimaa yhden ja saman pihan elämää. Miten tällaiselle pihalle voi jättää lapsensa leikkimään? Tämä on haastateltavan asuinalueeseensa liittyvä keskeinen elämänongelma, joka jäseni hänen käyttäytymistään talossa ja pihalla. Jonkun piti olla paikalla suojaamassa lapsia. Jatkan nyt haastateltavan kertomusta siitä, kuinka hän oli kavereidensa kanssa oppinut selviytymään.

Jos joutui hetkeksikin poistumaan pihalta, joutui sopimaan jonkun kanssa, et "voikse kattoo tota mun Jussia vähän aikaa ku mä käyn vaihtamassa tän toisen vaipat" tai "käyn lämmittämässä ruuan". Rouvien keskuuteen, hiekkalaatikolle, syntyi tätä kautta oma hiekkalaatikko yhteisönsä: kaikki puolustivat lapsiaan huonoa ja uhkaavaa asuinympäristöä vastaan. Tässä he hakivat apua

ja tukea toisistaan. (Tästä isosti tavaraa nauhalla: kaikissa jutuis-
sa toistuu sama teema.)

Haastateltava oli päätenyt tältä pohjalta liittoutumaan mm. Lehtisen Leenan kanssa. Leena on eronnut, sairaseläkkeelle päätenyt entinen siivooja, 60v., lapset jo aikuisia. Leenan elämää uhkasi tyhjentyminen, ellei pihaa olisi. Haastattelussa Leena tarkastelee pihan tapahtumia ikään kuin suurperheen moraalilin näkökulmasta: lapsista ja vanhuksista pidetään huolta, siis kaikista niistä pidetään huolta, jotka eivät itse siihen pysty. Tästä syntyy liitto suurperheenomaiseen huolenpitoon kasvaneen vanhan emännän (ja hänen kaveriensa) ja urbaanien nuorten äitien välillä. Jälkimmäiset tarvitsevat edellisten apua yrittäessään pitää huolta lapsistaan. Tästä oli ajan kanssa syntynyt yhteensä noin 30 hengen kokoinen porukka, jonka sisäinen yhteishenki oli luja. Tämä yhteisö oli oman toimintansa kautta – ajan kanssa – selvemmin ja selvemmin alkanut hallita elämää korttelin julkisilla paikoilla – eli siis asuntojen ulkopuolella.

Pohjana oli arkinen yhteisyys pihalla, päiväväestön kesken: rouvat ja "mummelit" (käyttivät tätä nimitystä itsestään) istuivat pihalla, hoitivat vuoron perään toistensa lapsia ja tarkkailivat paikallisia "juoppoja" ja "avohoitopotilaita". Katsoivat ettei mitään vaaraa päässyt syntymään.

Lisäksi toimi asuntojen kierrätys (jos jollakulla on liian iso tai pieni ja tahtois vaihtaa, pantiin sana kiertämään ja etsittiin likeltä vaihdolle pari), vaatteiden (varsinkin lastenvaatteiden) kierrätys, polkupyörien kierrätys, lehtien kierrätys ("jos jollekulle tulee Apu ni kyl se pistää sen kiertoön sit ku se on sen lukenu"), voita ja sokeria lainataan, "ja sit jos joku leipoo, ni aina me mennään sinne", toisten asuntojen vahtiminen (Lehtisellä parhaillaan viisi vara-avainta), vanhusten vahtiminen ("et jos sitä ei näy pihalla, mennään avaimella sisälle kattoon"), yhteishankinnat ("jos joku löytää jotain halvalla, se ostaa sitä kauheesti, nytku on nää kännykät ni se soittaa et haluutsä ja kuinka paljon, et hän ostaa ja tuo, viimeksi kananmunia, sain sellasen levyllisen, 36 kananmunaa"), sitä ennen "kalapuikkoja, multa kasvaa jo evät, ja tartar –kastiketta". Lisäksi on ollut yhteisiä retkiä puuhamaahan ja muualle, pihatalkoita, kirppareita, mattojenpesutalkoot yms.

Tulokseksi siis syntyi erittäin eläväinen ja voimakas asuinyhteisö, jossa ihmiset pitivät yhtä ja huolehtivat (tietyissä mitassa) toisistaan, myös muutoin kuin aineellisesti. "Jos tulee pihalle ja on

pahalla päällä, ni vähän aikaa me sitä katotaan ja sit joku menee siltä sitte kysyyn, et...". Riidat miesten kanssa puretaan yhdessä. Mitä me tästä yhdyskunnasta tiedämme? Kyse on noin 30 hengen porukasta noin 500 hengen korttelissa. Yhteisö keskittyy huolehtimaan lapsista ja vanhuksista ja sen toiminta on – vastaavasti (so. perinteisen työnjaollisen koodin mukaan) – naisvaltaista. Paitsi että yhteisön ydin on naisvaltainen, sen sisäinen rakenne on matriarkaalinen. Yhtäällä on vanha emäntä, Lehtisen Leena, ja hänen kanssaan "mummelit" kavereineen, toisaalla nuoret emännät, pikkulasten äidit. Jälkimmäiset kunnioittavat ja arvostavat edellisiä ("sen mä olen oppinu ettei lomilla kännykkä oo auki, viimeks tuli ulkomaille puheluita et tuuksä lasten vahdiks kuule"). Mummelit puolestaan saavat pihansa perheistä elämälleen sisältöä, joka muuten olisi ohutta.

Yhdyskunta siis syntyy perinteisen suurperheajattelun (jota mummelit kantavat) ja kaupunkilaisperheiden uusien ongelmien varaan. Kysymys ei ole pelkästä kulttuurisesta vitkasta: yhteisöllä on myös aidosti uusi pohja kaupunkimaisen ympäristön uusissa ongelmissa (vrt. laitoshoidon purkaminen, ongelmien alueellinen keskittyminen).

Yhteisön rakenne ja sisäiset keskustelut heijastavat perheiden sisäistä, perinteistä työnjakoa. "No kyllähän tuola on noi autotallit ja siellä aina välillä kokoontuu se hevosmiesten tietotoimisto... Aina välillä joku tulee kysyy meiltä, et mitä me ollaan taas päätetty... Mut aika hyvin ne on jaksanu... Mut auta armias sitä, joka tulee paikalle just ku me ollaan käyty läpitte riitoja (omien miesten kanssa – MK) ... Mut aika hyvin ne ottaa senki vastaan." Miehet ovat siis tavallaan ulkokehällä, avustavia jäseniä, jotka aina välillä työllistetään, milloin rakentamaan aittaa pihan keskeisen grillipaikan (naisten aurinkoisen istumapaikan - MK) ympärille, milloin pesemään talkoilla mattoja. Miesten asenne on se, että "eukot siinä taas kohkaa".

Erityisen leimallista – ja taustaoletusten näkökulmasta ehkä yllättävää – on hallitsemistapa. Helposti syntyisi oletuksia ongelmia-asukkaiden leimaamisesta, kontrollista ja häädöistä. Tätäkin löytyy, mutta vasta viimekätisenä turvana tilanteessa, joka on käynyt ihan mahdottomaksi. Perusratkaisu on kuitenkin toinen. Tästä useita tarinoita nauhalla: suhtautuminen "juoppoihin ja hulluihin" kuulostaa suvaitsevalta, jopa arvostavalta ("ne on selvin päin ihan kunnon ihmisiä"). Umpihumalainen naapuri autetaan rappuunsa, jos sattuu sammumaan pihalle yhtä porttikon-

gia liian aikaisin. Tai työnnetään yleisavaimella omaan kotiinsa, jos on sammunut porrastasanteelle. "Ettei sitä siihen käännetä, kerran ku me ei tehty näin, se käännettiin." Sammuneen miehen kassi viedään vaimolle kotiin, "ettei se huku". Vaimo oli kauhean yllättyneenä: "kiitos ihan kauheasti". Ellu menee kun ei ole vaaraksi, Ellusta oikeastaan pidetään huolta. Maila V. ei mene, on vaaraksi. Muut alkoholiongelmaiset menee mutta kuminaama ei, kuminaama pelottaa lapsia. Imppaaja ei mene, miksi se jahtaa lapsia. Kukaan aikuinen ei ole saanut vielä itse teosta kiinni eikä kysyä voi, toisella kun ei ole enää yhtään toimivaa aivosolua.

Kaikessa tässä toistuu yksi ja sama kaava: keskeinen jaotteleva tekijä ei ole sosioekonominen status tai tyyli (vrt. koivukyläläinen osakeyhteisö 70-luvun lopulla omine luokitteluineen: "lihapullaväki" ja sitte "ne, jotka on vähän parempia", ks. Kortteinen 1982) vaan se, onko joku vaaraksi vaiko ei. Tämä arviointiperuste sävyttää hallinoinnin tapaa. Ratkaiseva on kuitenkin tämän päälle rakentunut ajatus siitä, että käskevä, leimaava ja komentava asenne ei ole hyvä, päinvastoin.

"Meku asutaan ensimmäisessä kerroksessa ni meijän alla on pelkästään kellarikerros. Nykyään kellareiden ovet menee kiinni automaattisesti, niissä on sähkölukot. Että me tiijetään, että jos tämän jälkeen kellarista kuuluu jotain isompaa ääntä, esim. särkyvän puun rätinää, siellä on joku hommissa. Yks ilta näin kävi. Mies oli kotona ja sano, että hänpä menee kattomaan et mitä siellä on. Mä yritin sitä vastustaa, mut se vaan päätti mennä. Mä sitten menin perässä, yhdessä koiran kanssa (hvilla iso susikoira-MK). Mä olin overaossa koiran kanssa, mies meni pesäpallomailan kanssa eellä. Siellä oli kaks paikallista juoppoa, jotka just oli kantamassa patjaa ulos yhdestä kellarikopista, jonka ne oli murtanu auki. Mun mies katto niitä vähän aikaa ja sano sitte, että no ottakaa se patja mut pistäkää se fillari takasin, se kundi tarttee sitä työmatkoihin. Tän jälkeen ne aina rupes moikkaan pihalla."

Pitää siis puuttua sillä tavalla, ettei tämä puuttuminen uhkaa ojennettavan kasvoja. Eikä poliiseiksi ei ruveta. Jokainen saa hoitaa omat asiansa, myös poliisi. Jokainen pitää omistaan huolta, tämä on moraalii. Eikä kukaan yritä olla toista parempi. Samalla pidetään rajoista kiinni: "älkää viekö sitä pyörää, se tarttee sitä työmatkoilla" tai "älkää täällä, se haittaa lapsia". Jos näin tehdessään samalla osoittaa ymmärtämystä (no ottakaa se patja, mut jättäkää se fillari), tämä on "reilua". Kysymys on tätä kautta "reiluista ihmisistä".

Tällaisista kohtaamisista syntyy sosiaalinen side, jossa molemminpuolisia moraalisia elementtejä, joiden kautta paikalliset juopot sidotaan. Reiluuden vastapainoksi toiset alkavat käyttäytyä vastuullisesti, suostuvat kuuntelemaan osin äidillisiä huomautuksia. Jos paikallinen juoppo on ryyppännyt niin pitkän putken, että kunto alkaa silmin nähden pettää, sille voi ystävällisesti sanoa, että "sun kuule kannattas syödä välillä". Huippu oli, kuinka paikalliset juopot perustelivat sitä, että olivat siirtyneet pihalta metsään ryyppäämään: "ei tahota antaa huonoja vaikutteita lapsille". Olihan siellä nyt se patjakin. Kansallisesti on tavallista puhua yleisesti yhteisöllisyydestä yhtenä lähiöongelman ratkaisukeinona. Julkinen keskustelu on kuitenkin ollut sisältönsä puolesta niin yleistä, ettei siitä ole oikein saanut kiinni, ainakaan siltä osin, mistä käytännössä on kysymys.

Jos nyt lähtökohdaksi ottaa edellä esitetyn kuvauksen ja pohtii, mistä siinä on kysymys, parhaan tulkinnan tarjoaa yhdysvaltalaisen sosiologin R.J. Sampsonin (2012) kehittämä "yhteispystyvyyden" käsite (alkup. "collective efficacy"). Sampsonin käsite viittaa siihen, missä määrin asukkaat sanovat pystyvänsä pitämään yllä paikallista sosiaalista järjestystä erilaisia häiriöitä ja ongelmia kohdatessaan. Sampsonin mukaan yhteispystvyys koostuu kahdesta toisiaan täydentävästä elementistä: normatiivisesta kontrollista ja keskinäisestä solidaarisuudesta. Siis ajatus on se, että jos asukkaiden kyky pitää huolta paikalliseen elämään liittyvistä keskeisistä käyttäytymissäännöistä ja asukkaiden keskinäinen solidaarisuus liittyvät yhteen, tulos on järjestyksen säilymisen kannalta hyvä.

Jos nyt katsomme Sampsonin kirjan esittämästä näkökulmasta edellä esitettyä tapaustutkimusta, voimme tiivistää ja sanoa, että tapaus on mainio esimerkki yhteispystyvyydestä meidän oloissamme – ja samalla kertomus siitä, ketkä sitä meillä vuokratyhteisöissä kantavat ja kuinka.

Teemu Kemppaisen väitöskirjan (2017) mukaan paikallisen sosiaalisen epäjärjestyksen esiintyvyys on selvästi ja voimakkaasti asujaimiston sosioekonomisen aseman (ja hallintasuhdejakauman) funktio. Yhteispystyvyyden osalta yhteys ei Kemppaisen aineistojen ja analyysien mukaan kuitenkaan toimi samoin. Yhteispystvyys näyttäisi jonkin verran vaihtelevan hallintasuhdejakauman mukaan, mutta vasta jakauman äärimmäisissä päissä. Tässä näyttäisi olevan ero Sampsonin Chicagoo koskeviin analyysiin, joissa yhteispystvyys vaihtelee hyvin selvästi ja voimakkaasti asuinalueen sosioekonomisen tason mukaan. Mistä on kysymys, mistä tulee tällainen ero, miksi meidän oloissamme tilanne on tältä osin sosiaalisesti tasaisempi?

Vastausta voi lähteä etsimään toisen kaupunkisosiologian amerikkalaisesta klassikon Gerald D. Suttlesin Chicagoo koskevien analyysien pohjal-

ta ("Social Order of the Slum", vuodelta 1968). Keskeistä Suttlesin tutkimien alueiden elämässä oli kirjoittajan mukaan se, että/kuinka erilaiset väestönosat rakentavat sinne omat erityiset yhteisönsä ja verkostonsa, jotka elävät alueella rinnan. Kuvaus rakentuu yhteisöjen ja verkostojen välisten suhteiden varaan: keskeisiksi nousevat yhteistyösuhteet tai rajanvedot, mutta ennen muuta valta- ja voimasuhteet. Kysymys on siitä, kuka tai mikä paikallisista yhteisöistä on tarpeeksi voimakas pystyäkseen pitämään yllä arvostamaansa elämäntapaa ja siihen liittyvää järjestystä. Eri alueet ovat tässä suhteessa erilaisia.

Tästä näkökulmasta edellä esitetyn esimerkkitaipauksen sanoman voi tiivistää lyhyeen: selvittääkseen levottomasta asuinympäristöstä korttelin naisväki päätyi muodostamaan kaksi eri sukupolvea yhdistävän liiton, joka alkoi puolustaa korttelin lapsia paikallisten juoppojen ja nuorten aiheuttamia häiriöitä vastaan. Kun tiedämme muulta perustalta, että työväenluokkaisten naisten perinteisenä tehtävänä on ollut valvoa ja kontrolloida miestensä juomista (ks. esim. Holmila 2001), ja kun melkein kaikilla korttelin naisista oli aiempia omia kokemuksia eriasteisesti juovasta miehestä, yhteisönä he osasivat toimia ongelmansa kanssa viisaasti ja taiten.

1950-luvun Chicagoo on ehkä turha yrittää siirtää meidän olojamme koskevaksi tulkinnaksi, mutta ehkä vain väestöryhmät ovat valikoituneet erilaiksi. Toistaiseksi tarjolla olevien aineistojen nojalla on mahdollista olettaa, että edellä esitetystä tapauksesta meillä on nyt edessämme yhteispystyvyyden kotimainen perusdynamikka kantaväestön osalta. Vaikka asukkaat tuettuun asumiseen valitaan sosiaalisen tarvearvion mukaan, mukaan valikoituu hyvin monenlaista väkeä. Haastattelujen ja muiden aineistojen mukaan näyttäisi siltä, että asukkaiden ikä-, sukupuoli- ja perherakenne ovat erittäin tärkeitä seikkoja paikallisen sosiaalisen elämän ja erityisesti yhteispystyvyyden kannalta. Tältä kannalta on aivan eri asia, onko talossa yksin asuvia, eronneita miehiä, yksinhuoltajaitejä lapsineen vai eläkeläisiä ("mummeleita"). Sen mukaan mitä nyt tiedämme, näyttäisi siltä, että lapsiperheet ja eläkeläiset pitävät yllä sosiaalista järjestystä: heillä on omaan elämäntilanteeseensa liittyvä intressi toimia tämän tavoitteen eteen. Yksin asuvilla miehillä on sen sijaan omat paikalliset porukkansa, ja näiden keskuudessa syntyvä sosiaalinen elämä usein on edellisille ongelma. Tältä pohjalta syntyy helposti tapausesimerkin kuvaama liitto leskeksi jääneiden "mummeleiden" ja paikallisten yksinhuoltajien välille, ja nimenomaan paikallisten järjestyshäiriöiden hallitsemiseksi.

On erikseen syytä huomata, kuinka hyvin tällainen kuvaus tuetusta vuokra-asumisesta ja sen sisäisestä sosiaalisesta dynamiikasta sopii yhteen sen aiemman analyysin kanssa, joka syntyi työväenluokkaisista perheistä 1970-luvun lopulla, suuren muuton ja lähiöiden synnyn aikana (Kortteinen 1982). Aiemman analyysin ydin oli siinä, kuinka patriarkaalisuuden kriisi uhkasi miehen asemaa varsinkin työväenluokkaisissa (kahden huol-

tajan) perheissä ja kuinka tulokseksi tahtoi syntyä eroja, joissa miehelle näytettiin ovea (ks. artikkeli otsikolla "Turhapuro -syndrooma", Kortteinen 1983). Jos tästä näkökulmasta lukee sen, mitä edellä on esitetty, voisi melkein tiivistää ja sanoa, että kysymys on saman kehityksen jatko-osasta: tuetun vuokra-asumisen sisäinen sosiaalinen dynamiikka ja mahdollinen yhteispystyvyys rakentuu samalle perustalle ja juuri sen vuoksi rakentuu kokemuksen tuottaman viisauden varaan.

Erikseen tehty kvantitatiivinen analyysi sosiaalisen järjestyksen taustasta osoittaa, että kyse ei ole yksittäisestä tapauksesta: myös edustavan, ositetuun otokseen nojaavan laajan kyselytutkimuksen valossa järjestyshäiriöiden esiintyvyys (tarkemmin: hallintasuhdejakauman ja järjestyshäiriöiden välinen yhteys) vaihtelee voimakkaan johdonmukaisesti eläkeläisväestön osuuden mukaan ja että tämä yhteys kulkee osin yhteispystyvyyden kautta (Kempainen & Kortteinen 2021).

Eri korttelit eriytyvät sen osalta, millainen väki verkostoineen on käytännössä niskan päällä. Jos paikalliset juopot kavereineen pääsevät paikallisesti hallitsevaan asemaan, syntyy porraskäytävän, talon tai korttelin kokoisia pienalueita, joilla muu väki joko voi huonosti ja tai tahtoo pois. Jos sen sijaan paikallinen naisväki jaksaa ja pystyy pitämään yllä järjestystä, tulos on parempi. Kysymys on siitä, kumpi tai mikä näistä yhteisöistä on paikallisesti voimakkaampi niin että pystyy määrittämään sen tavan, jolla korttelissa pitää elää, ja valvomaan yhdessä normien noudattamista.

Kuvauksen ja tulkinnan perussanoma on lohdullinen, varsinkin jos sitä vertaa Sampsonin vastaavaan Yhdysvaltain Chicagosta. Ero ei ehkä kuitenkaan liity vain väestöryhmien ja yhteisöjen erilaisuuteen ja tätä kautta kansalaisyhteiskunnan sisäiseen dynamiikkaan. On ainakin mahdollista olettaa, että myös sosiaaliturvajärjestelmien väliset erot vaikuttavat. Jos Chicagossa jää työttömäksi (eikä työllisty nopeasti uudelleen), paikallinen sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmä ei pohjoismaisen hyvinvointivaltion tavoin tarjoa riittävää ja turvallista perustaa selvitä edes niistä kuluista, jotka aiheutuvat asunnosta ja ravinnosta. Askel sellaiseen ansaintaan, joka ei mahdu laillisuuden rajoihin, on sen sijaan nopea ja helposti tarjolla. Tulokseksi tahtoo syntyä sellaisia paikallisia yhteisöjä, jotka suuntautuvat harmaaseen tai pimeään ansaintaan, usein huumekaupan avulla.

Meidän hyvinvointivaltiojärjestelmämme – kaikista leikkauksista ja jäädytyksistä huolimatta – tarjoaa edelleen auttavan perustan asumisen ja ruuan tuottamien kulujen kattamiseksi. Työttömyysturva, eläkkeet, asumistuki ja toimeentulotuki yhdessä luovat aineellisen perustan niukalle elämälle. Polttavaa tarvetta laittomaan ansaintaan ei ole, päinvastoin: jos oma elämä on rikki, ja naapurissa elää toinen, jolla tilanne on täsmälleen sama, syntyy helposti paikallista miehistä yhteisyyttä tavalla, joka on muodoiltaan hyvin perinteistä – ja kuvattu korttelin sisäinen dynamiikka on pohjaltaan valmis.

Missä siis on ero? Paikallisen naisväen kyky hillitä ja hallita perinteisesti käyttäytyviä paikallisia alkoholiongelmia on paljon parempi kuin mitä se olisi, jos heidän tilallaan olisi organisoitua huumekauppaa. Ero on siis siinä, että meillä toimii hyvinvointivaltion ja kansalaisyhteiskunnan sisäisten rakenteiden välinen liitto, joka yhdessä pitää yllä huono-osaistuneiden alueiden asuttavuutta – ainakin paikoin ja ainakin paremmin kuin jossain muualla, jossa tämä perusta on heikompi.

On syytä huomata, että edellä esille nostettu tapaus ei kuvaa keskiverotilannetta vaan parasta kansallista käytäntöä, joka rakentui laman syvimmissä ahdingossa erityisen levottoman korttelin sisällä. Tapaus kuvaa kuitenkin sitä, millaista on se sosiaalinen epäjärjestys, jota hyväosaiset juuri tuolloin alkoivat väistää ja samalla sitä, millä tavoin paikallinen yhteisöllisyys voi periaatteessa pitää yllä kotien ja asuinympäristön asuttavuutta vaikeissakin oloissa.

4. Etniset keskittymät

Marraskuussa 2020 Helsingin Sanomien mukaan

HELSINGIN ydinkeskustassa sekä osassa pääkaupunkiseudun lähiöitä kokoontuu vaarallisesti käyttäytyviä nuoria. Helsingin poliisi sekä useat muut viranomaiset ja jalkautuvaa työtä tekevät nuorisotyöntekijät ovat hyvin huolestuneita 100–150 nuoresta. -- --

Nuoret liikkuvat vaihtelevissa joukoissa ja verkostoituvat esimerkiksi sosiaalisen median Snapchat-palvelun kautta. He eivät siis ole yksi yhtenäinen joukko. Näillä nuorilla on herkkä taipumus käsitellä ristiriitoja väkivallalla ja käydä käsiksi omanikäisiinsä nuoriin. Osa nuorista on sellaisia, jotka eivät kaihda teräaseenkaan käyttöä saadakseen haluamansa. -- --

Nuorten suosimia oleskelupaikkoja ovat Helsingin päärautatieaseman ja asematunnelin sekä Oodi-kirjaston ja Kampin muodostama kolmio sekä Itäkeskus. Puistoista myös esimerkiksi Leninin ja Sibeliuksen puistot vetivät nuoria lämpimään aikaan. -- --

ERITYISESTI Itä-Helsingin lähiöissä näyttää Fenix Helsingin mukaan orastavan toinenkin ilmiö. Kyse on paluumuuttajista, jotka ovat päätyneet rikollisiksi. Fenix Helsingin mukaan palaajat houkuttavat nuoria verkostoihinsa.

Palaajien luomissa ryhmissä voi Fenix Helsingin mukaan olla alku hierarkkisen rikollisuuden kehittymiseen lähiöissä.

Kyse on Ahmedin mukaan alun perin pääkaupunkiseudulla asuneista maahanmuuttajien lapsista. Joitakin vanhempien mielestä huonosti käyttäytyneitä lapsia on Ahmedin mukaan viety vuosiksi entisiin kotimaihin "ojentautumismatkoille". Tai sitten koko perhe on muuttanut esimerkiksi Britannian kaltaisiin maihin, mahdollisesti pakoon rasismia.

Viime vuosina näitä nuoria aikuisia on alkanut palata. -- --

Tilastoja palaajien rikostaustoista ei ole, sanoo myös Ahmed. Yhteisöt ja vanhemmat eivät Ahmedin mukaan yleensä uskalla puhua viranomaisille nuorten luisumisesta rikollisiksi.

”Osa heistä on käyttänyt ulkomailla syntyneitä verkostoja ja jatkanut sitä elämäntapaa täällä”, Ahmed sanoo.

NUORTEN verkostoitumista tulee Aseman lasten Turkan mukaan seurata tarkasti. Ahlstedt kertoo aikuisista miehistä, joiden ympärillä nuoret pyörivät päärautatieaseman hämärissä nurkissa.

(HS 10.11.2020)

Tulokseksi syntyi moniääninen ja vilkas keskustelu, jossa pohdittiin ilmiön merkitystä hyvinkin erilaisista näkökulmista. Keskustelun takana väikkyi pelko, jota kukaan ei kuitenkaan lausunut julki ja jota osa keskustelijoista selvästi yritti rauhoitella. Olemme jo vuosien ajan pelonsekaisin tuntein seuranneet niin sanottujen lähiömellakoiden ajoittaista purkautumista väkivallaksi ja ryöstelyksi Ranskassa, Iso-Britanniassa ja Ruotsissa. Ruotsissa keskustelua ovat jäsentäneet ”varjoyhteiskunnan” ja ”jengiytymisen” käsitteet. Onko tämä nyt ensimmäinen merkki siitä, että sama ongelma on rantautumassa meille?

Tilanteessa olisi ehkä viisasta yrittää nojata niin sanottuihin perässähiitäjän etuihin, siis oppia muiden virheistä. Nyt on jo sen verran kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta mellakoiden yhteiskunnallisesta taustasta ja syntymekanismeista, että niiden näkökulmasta voi ainakin alustavasti jäsentää myös suomalaisen yhteiskunnan tilaa.

Usein Suomessa käytävissä, lähiömellakoita koskevissa keskusteluissa lähdetään liikkeelle siitä, että meillä maltillisemmän siirtolaispolitiikan ja alueellisen sosiaalisen sekoittamisen tuloksena tilanne on perustaltaan hyvin erilainen kuin muualla. Jos kuitenkin tutustuu mellakoiden taustaa jäljittäviin tutkimuksiin, niissä sosiaalisen sekoittamisen kaltaiset, maankäyttöpolitiikkaan liittyvät seikat jäävät toissijaisiksi muiden asioiden noustessa esille. Jos sitten tarkastelee näitä muita asioita, näyttää siltä, että sekoittamisella on merkitystä, mutta sen asema ja vaikutukset määrittävät näiden muiden, kotoutumista ohjaavien rakenteiden pohjalta.

Saksalainen sosiologi Dietmar Loch kysyy artikkelissaan ”Immigrant Youth and Urban Riots” (2009), miksi Ranskassa mellakointia on syntynyt mutta Saksassa ei. Lochin mukaan Saksaan on kyllä syntynyt erilaista sosiaalista epäjärjestystä lähtötaustaltaan turkkilaisten nuorten kesken, mutta tämä on rajoittunut tämän nuorison keskinäisiin väleihin pienalueilla eikä se

ole suuntautunut julkista valtaa vastaan. Vastausta Loch etsii vertailemalla Pohjois-Afrikasta lähtöisin olevien nuorten tilannetta Ranskassa siihen, millainen on Turkista lähtöisin olevien nuorten asema Saksassa.

Tulokseksi syntyy tulkinta, jonka mukaan Saksassa siirtolaisnuorten perusoletus kunnioittavasta kohtelusta ja tarjolla oleva yhteiskunnallinen todellisuus ovat vähemmän ristiriidassa keskenään kuin Ranskassa. Analyysi perustuu makrotasoisiiin vertailuihin, joissa Loch käy lävitse Saksan ja Ranskan erilaisia poliittisia käytäntöjä ja sitä, kuinka ne ovat ohjanneet kyseisten ryhmien kotoutumista.

Vaikka Ranskassa maahanmuuttajalapsen osallistuvat koulutukseen enemmän kuin Saksassa, he tahtovat Lochin mukaan peruskoulutuksensa jälkeen päätyä toisarvoiseen ammatilliseen koulutukseen ja saada tätä kautta päättötodistuksia, jotka ovat työmarkkinoilla lähes käyttökelvottomia. Saksassa sen sijaan on avoimen kaksiportaiseksi tai -tasoiseksi eriytetty ammatillinen koulutus, jonka alemmikin taso tarjoaa hyvät yhteydet yrityksiin ja mahdollisuudet työllistyä tätä kautta (Loch 2009, 793). Maiden väliset alueelliset erot liittyvät ja täydentävät tilannetta: Ranskassa myös alueellinen sosiaalinen segregatio on merkittävästi syvempää, väärät osoitteet stigmatisoituja ja niihin perustuva syrjintä yleistä.

Ranskassa maahanmuuttajiin kohdistuu myös hyvin voimakas paine irrota kulttuurisesta taustastaan ja assimiloitua osaksi länsimaista ajattelua ja kulttuuria. Julkinen valta kantaa tätä ajattelua avoimesti ja ohjelmallisesti. Ne, jotka eivät ongelmatta asetu tähän politiikkaan vaan haluavat pitää omista perinteistään kiinni, saavat osakseen epäilyksiä ja diskriminaatiota. Tämä jäsentää myös poliisin tapaa toimia. (Loch 2009.)

Tulos Lochin mukaan on, että Ranskassa kansakunnan ohjelmallinen lupaus ("vapaus, veljeys, tasa-arvoisuus") jäsentyy maahanmuuttajanuorille todeksi vain, jos he hylkäävät lähtökohtansa; jos eivät, he saavat osakseen diskriminaatiota. Tältä pohjalta kasvaa moraalista närkästystä koko ranskalaista yhteiskuntaa, myös julkista valtaa, vastaan. Saksassa sen sijaan tilanne on toisenlainen, myös kulttuurisesti: Saksassa on paremmin mahdollista pitää omasta kulttuuristaan kiinni, mutta samalla integroitua työmarkkinoiden kautta osaksi länsimaista yhteiskuntaa ja elämää. (Loch 2009,796.)

Holdon ja Bengtssonin (2020) kuvaus Tukholman mellakoinnista liittyy luontevasti Lochin tulokseen, mutta tarjoaa lisäksi paikallisiin haastatteluihin perustuvan tulkinnan sille, millä tavalla mellakat mikrotasolla syntyvät. Tekijät yrittävät ymmärtää osallistujien toimintaa heidän omalta kannaltaan, heidän elämäntilanteestaan ja ajattelustaan käsin. Tätä kautta tarkastelu siirtyy asuinalueen arkeen, sosiaaliseen elämään ja siihen, millaisia ajatuksia ja tulkintoja paikalliset itse asioista kantavat. Kysymys on tapaustutkimuksesta, jonka kohteena on Tensta-nimisellä asuin-

alueella vuonna 2013 käynnistynyt mellakointi.

Analyysi pohjautuu sellaisten paikallisten asiantuntijoiden haastatteluihin, jotka ovat pitkään toimineet alueella strategisissa tehtävissä (N=18), ja tekijät korostavatkin tulkintansa alustavuutta. Tekijöiden mukaan aineiston analyysi kuitenkin voi auttaa ymmärtämään, miten ja miksi tällaista joskus syntyy jossain ja jossain toisaalla ei. Holdon ja Bengtssonin analyysia tukee myös se, että se on yhdensuuntainen sen tulkinnan kanssa, joka Brittein saarilla 2012 syntyi sikäläisistä tapahtumista paikallisen, arvovaltaisen yliopiston ja The Guardian -lehden yhdessä keräämien haastatteleaineistojen pohjalta ("Reading the Riots", ks. Roberts ym. 2011). Nämä kaksi tutkimusta yhdessä tarjoavat toistaiseksi parhaan, käytettävissä olevan yhteenvedon mellakoiden paikallisesta taustasta ja syntytavasta. (ks. myös Björk 2013.)

Liikkeelle lähdetään poikkeuksesta jostain yksittäisestä laukaisevasta tekijästä, joka tyypillisesti on suurta paikallista mieltenkuohuntaa aiheuttanut onneton tapahtuma. Lontoossa nuori musta mies kuoli epäselvissä olosuhteissa poliisin käsiin ja epävirallinen muistotilaisuus paikallisen poliisilaitoksen edessä lähti käsistä. Tenstassa 2013 vanhempi, 69-vuotias ihminen kuoli poliisin luotiin kotihälytyksen yhteydessä, ja paikallisten tulkinta tapahtumien etenemisestä oli hyvin erilainen kuin poliisin asiasta antama selonteko.

Holdo ja Bengtsson kuitenkin kysyvät, miksi ja miten tällaiselta perustalta syntyy mellakointia, mitä muuta tarvitaan pohjaksi? Siis – kirjoittajien sanoin – miten on mahdollista, että tiiliskivet, tulipalot ja väkivalta tällaisen jälkeen näyttää "oikeutetulta, riskittömältä ja jännittävältä"?

Lontoossa tehdyt haastattelut nostivat voimakkaasti esille ärtymyksen poliisia kohtaan, erityisesti niin sanottu stop and search -politiikka herätti laajaa, kollektiivista närkästystä ja vihaa. Se koettiin alentavaksi ja syrjiväksi, erityisesti kun sen koettiin perustuvan etniseen profilointiin. Poliisin näkökulmasta oli kysymys paperittomien, laittomasti maassa oleskelevien siirtolaisten etsimisestä. Tulokseksi syntyi yhtä kaikki tilanteita, joissa tarkastettava lähti karkuun, ja tulokset olivat pahimmillaan surullisia. Kun kokemukset poliisin politiikasta olivat yleisiä, myös tulkinnat uusista tapauksista olivat nopeita ja jaettuina. Kun toiseksi tärkeimmäksi yksittäiseksi selitykseksi mellakoinnille Lontoon haastatteluissa nousi koettu syrjintä, yhteiskunnalliset erot, voi ehkä tiivistää ja sanoa, että mellakoitsijoiden näkökulmasta brittiläinen yhteiskunta kohteli heitä väärin. Tämä tulos siis perustui mellakoitsijoiden keskuudessa tehtyihin haastatteluihin, jotka suoritettiin heti mellakoiden jälkeen. (Ks. Roberts et al 2011.)

Holdo ja Bengtsson erittelevät samaa taustaa tarkemmin. Haastatteluidensa perustalta he päätyvät esittämään tulkinnan, jonka mukaan ratkaisevassa asemassa mellakoiden syntymiselle oli paikallisista elinoloista rakentunut "kannusterakenne", jonka näkökulmasta mellakointi on luon-

teva tapa protestoida. Tässä kannusterakenteessa he erottavat viisi toisiaan täydentävää osaa: **(i)** alhainen institutionaalinen legitiimisyys (jaettu ajatus siitä, että ruotsalaisen yhteiskunnan institutionaaliset rakenteet eivät tarjoa vertaisia mahdollisuuksia) ; **(ii)** ärtynyt suhde poliisiin (jaettu ajatus siitä, että poliisi pitää toiminnallaan yllä näitä syrjiviä rakenteita); **(iii)** heikoiksi koetut mahdollisuudet koulutukseen ja työhön, ja **(iv)** hyvät paikalliset mahdollisuudet ajaa omia etuja ja ansaita laittomin keinoin. Tilanteen viimeistelee **(v)** heikko paikallinen sosiaalinen kontrolli. (Holdo & Bengtsson 2020.)

Kirjoittajien mukaan nämä seikat yhdessä tekevät paikallisesta sosiaalisesta järjestyksestä herkästi särkyvän: ei tarvita kuin yksittäinen, paikallisesta näkökulmasta erityisen kuohuttava tapaus, johon jaettu ajatus tilanteen epäoikeudenmukaisuudesta tiivistyy, ja tiiliskivet alkavat lentää. Tämän performanssin kautta samalla vallataan alaa sille ”varjoyhteiskunnalle”, joka alueelle on rakentunut epävirallisen paikallisen ansainnan kautta. (Holdo & Bengtsson 2020.)

Niin erilaisia kuin analyysit ovatkin aineistojensa ja metodiensa osalta, kummassakin on huomiota herättävällä tavalla yhteinen elementti, ja aivan tulkinnan ytimessä: yhteinen kokemus tai ajattelutapa, jonka mukaan yhteiskunta – mukaan lukien sen institutionaalinen toimintatapa – on rakentunut jollakin tavalla epäoikeudenmukaiseksi. Tekijät eivät kuitenkaan kummassakaan tutkimuksessa avaa tarkemmin tämän kokemuksen sisältöä tai taustaa.

Sama ajatus toistuu hyvin yleisesti myös muissa kuin suoraan mellakointia koskeissa, maahanmuuttajien kotoutumista analysoivissa tutkimuksissa, eikä vain nuorten miesten osalta. Esimerkiksi brittiläinen, Ranskaa – ja erityisesti islamilaisia tyttöjä – tutkinut etnografi T.D. Keaton esittää teoksensa *Muslim Girls and the Other France: Race, Identity Politics, & Social Exclusion* (2006) tiivistelmänä päätelmän, jonka mukaan toisen sukupolven maahanmuuttajat joutuvat elämään vaikean ristiriidan keskellä. He yhtäältä sopeutuvat läntiseen kulttuuriin paljon vanhempiansa nopeammin ja vaivattomammin, ja oppivat tätä kautta arvostamaan länsimaisen kulttuurin tärkeinä pitämiä seikkoja (kulutustavaroita mutta myös arvoja, esimerkiksi vertaisia mahdollisuuksia, muun muassa näiden menestyksen merkkien hankkimisessa). Toisaalta he löytävät itsensä yhteiskunnasta, joka erilaisten syrjiviksi koettujen käytäntöjensä kautta estää heitä näitä saavuttamasta. Kokemus epäoikeudenmukaisuudesta perustuu tähän.

Jos katsoo kaikkia näitä tulkintoja kokonaisuutena ja ottaa lähtökohdaksi sen, mitä aiempi sosiologinen tutkimus on teemasta esittänyt, voi sanoa, että tulos on tuttu. Ensimmäisenä tämän perusajatuksen muotoili Nobel-palkittu Gunnar Myrdal tutkimuksessaan mustien yhteiskunnallisesta asemasta toisen maailmansodan jälkeisessä Yhdysvalloissa (An

American Dilemma, 1996, alkup. 1944). Myrdal tulkitsee Yhdysvaltain tuolloisen rotuongelman moraaliseksi dilemmaksi, jossa kansakunnan institutionaaliset käytännöt (muun muassa lakiin kirjattu rotuerottelu eri muotoineen³) oli ristiriidassa kansakunnan omaksumien, keskeisten uskonkappaleiden kanssa. Yhdysvalloissa tämä usko ("American Creed") liittyi siihen, että yhteiskunta oli rakentunut vapauden, vertaisuuden ja demokratian perustalle. Käytännössä valkoiset kuitenkin syrjivät mustia, ja kysyttäessä syrjinnän perusteita oli tapana viitata sen tuottamiin tuloksiin (mustan väestön heikkoon koulutustasoon, köyhyyteen seurauksineen). Ajatuksena siis oli, että syrjintä oli perusteltua sen vuoksi, että sen kohteet olivat kelvottomia. Juuri tätä vastaan nousi myöhemmin 1960-luvulla mustien kansalaisoikeusliike.

Myrdalin tulkinta Yhdysvaltain rotuongelmasta nousi nopeasti kiistatoman klassikon asemaan: se on jäsentänyt keskustelua Yhdysvalloissa jo reilusti yli puolen vuosisadan ajan. Jos nyt tarkastelee niitä tutkimuksia, joita Euroopassa on toistaiseksi syntynyt maahanmuuttajien (erityisesti afrikkalaista tai islamilaista alkuperää olevien maahanmuuttajien) asemasta täkäläisissä yhteiskunnissa, sukulaisuus tulosten ja tulkintojen välillä on hyvin selvä. On ikään kuin sama ristiriita olisi nyt siirtynyt Eurooppaan. Kaikki edellä referoidut tutkimukset omalla tavallaan kertovat ristiriidasta kyseisten yhteiskuntien perustavien arvojen (vertaisuus, erilaisuuden kunnioitus/suvaitsevaisuus) ja niiden tarjoaman arkisen syrjinnän välillä.

Eurooppalaisissa kokemuksissa ja tutkimuksissa ongelmaksi ovat nousseet toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajat, siis ne, jotka ovat kasvaneet aikuisiksi uudessa isäntämaassaan. Kaikki, mitä me toistaiseksi tästä teemasta tiedämme, kertoo, että toisen sukupolven maahanmuuttajat akkulturoituvat – ja jopa assimiloituvat – länsimaiseen kulttuuriin huomattavasti vanhempiaan nopeammin ja pidemmälle. Juuri tältä perustalta Myrdalin ongelma näyttäisi siirtyneen Eurooppaan, ja nimenomaan asianosaisten itsensä kokemana ongelmana. Jos nuori on sisäistänyt länsimaisia arvoja ja tässä mielessä on kotoutunut, ja tämän päälle kokee, että häneen kohdistuu hänen taustaansa tai ihonväriinsä perustuvaa syrjintää, jotka estävät häntä toteuttamasta tavoitteitaan, ristiriita on ilmeinen, ja jäsentyy kokemukseksi epäoikeudenmukaisuudesta.

Tämä on siis yhteenveto aiemmasta tutkimuksesta, erityisesti siitä, mikä sen kautta nousee keskeisenä ongelmana esille. Tästä näkökulmasta on kiinnostavaa tarkastella sitä, miltä Suomi näyttää.

Pohjoismaisen ministerineuvoston teettämien tutkimusten mukaan (Andersen ym. 2017; Calmfors ym. 2019) Pohjoismaat yleisesti ottaen erottuvat erityisen heikkona ryhmänä sellaisissa OECD:n sisäisissä vertailuissa, joissa tarkastellaan maahanmuuttajien työllistymistä. Erot kantaväestön

3 On huomattava, että Myrdal kirjoitti teoksensa noin 20 v. ennen kansalaisoikeusliikkeen syntyä Yhdysvalloissa.

ja maahanmuuttajien työllisyysasteessa ovat Pohjoismaissa koko OECD:n suurimpia. Osin tämä liittyy näiden maiden keskimääräistä korkeampaan yleiseen työllisyysasteeseen, mutta kun koko hyvinvointivaltiojärjestelmä rakentuu kahta ansaitsijaa koskevan oletuksen varaan, erot työllisyysasteessa heijastuvat suoraan sosiaaliturvariippuvuuteen (Andersen ym. 2017, 6). Näissä tarkasteluissa Suomi kilpailee Ruotsin kanssa varsin tasapäisesti OECD:n heikoimman maan tittelistä.

Sarvimäki on Suomen osalta selvittänyt tarkan tilastollisen seurannan keinoin islamilaisista maista lähtöisin olevien maahanmuuttajien ansioiden kehitystä Suomessa kohorteittain vertaillen. Hänen tulostensa mukaan kymmenen vuotta tulomuuton jälkeen Afganistanista, Irakista ja Somaliasta lähtöisin olevien miesten ansiot ovat 22–38% saman ikäisten, kantaväestöön kuuluvien miesten ansioista. (Ks. Sarvimäki 2017.)

Osin tulos on yhteydessä väestöryhmien koulutustasossa ilmeneviin eroihin, mutta vain osin. Akhlaq Ahmad on tehnyt Koneen säätiön rahoittaman tutkimuksen työhönottoon liittyvästä syrjinnästä. Tutkimuksessa yrityksiin lähetettiin hakemuksia, jotka olivat täsmälleen samanlaisia sekä hakemuksen, koulutustaustan että CV:n osalta, vain hakijan nimi oli eri hakemuksissa erilainen. Tuhatta hakemusta kohden suomenkieliseltä vaikuttava nimi tuotti 390 haastattelukutsua, irakilaiselta vaikuttava 134 ja somalialaiselta vaikuttava 99. (Ahmad 2020.)

Suomessa on ollut tapana ylpeillä kansallisesta koulutusjärjestelmästä Pisa-tulosten valossa, mutta näiden tulosten yleinen sanoma vaihtelee kovasti sen mukaan, mihin katseensa kohdistaa. Vuoden 2019 tulosten mukaan suomalaisten lukutaito oli v. 2018 suoritetuissa testeissä OECD-maiden kärkeä, mutta samalla kantaväestön ja maahanmuuttajien välinen ero oli OECD-maiden suurin. Näin oli siitä huolimatta, että vanhempien sosioekonominen tausta vakioitiin. Siis suomalainen koulutusjärjestelmä on – perhetausta vakioituna – läntisen maailman huonoin, jos mitataan kantaväestön ja maahanmuuttajalasten vertaisuutta lukutaidon oppimisessa. Kun tiedämme, että lukutaito on kaiken oppimisen perusta, tulos on vakava.

Tulkintaa on etsitty kielen oppimisen vaikeuksista. Erityisesti taustaltaan arabiankielisen väestön osalta kielen oppimisen vaikeuksista on suuri. Asiaa kuitenkin vaikeuttaa myös se, että tällaisille lapsille on tarjolla varsin vähän opetusta (1–2 t/vko) heidän omalla äidinkiellään. Lisäksi tarjolla on opetusta sellaisesta arabian kielen versiosta, jota tuskin kukaan kotikielensä puhuu, siis kielellä, joka ei ole lasten omaa äidinkieltä (Juntunen 2020). Jos haluaisi käyttää terävää ilmausta, voisi ehkä sanoa, että kielen oppimisen osalta kysymys on isoon kieliryhmään kohdistuvasta julkisesta heitteillejättämisestä.

Euroopan Unioni on vuonna 2018 tehnyt koko Euroopan laajuisen tutkimuksen afrikkalaista alkuperää olevien maahanmuuttajien perusoi-

keuksien toteutumisesta eri jäsenmaissa (ks. European Union Agency for Fundamental Rights 2018). Maamme pärjää yleiseurooppalaisessa vertailussa erittäin hyvin, jos tarkastelun kohteena ovat erilaiset materiaaliset elinolot (esimerkiksi asumistaso ja -väljyys, köyhyysaste). Myös luottamus poliisiin on meillä huomattavasti Euroopan keskitasoa korkeammalla tasolla: parasta koko Euroopassa – siis myös maahanmuuttajaväestön keskuudessa. Jos sen sijaan tarkastellaan vastaajien kokemuksia vuorovaikutuksesta kantaväestön kanssa, tulos on toinen. Olemme koko Euroopan kärkimaa, kun kysytään vastaajien kokemuksia rassistisesta häirinnästä (63 prosenttia edeltäneen viiden vuoden aikana) tai rassistisesta väkivallasta (14 prosenttia). Tulos oli sijoituksen osalta sama sekä kysyttäessä omia tai muiden perheenjäsenten kokemuksia. Pääsimme hopealle Liettuan jälkeen, kun kysyttiin kokemuksia sellaisesta syrjinnästä, joka perustui ihonväriin tai etniseen taustaan (60 prosenttia).

On huomattava, että nämä ovat luotettavimpia toistaiseksi tarjolla olevia eurooppalaisia vertailuja. Niiden mukaan näyttäisi siltä, että olemme ainakin afrikkalaista tai islamilaista alkuperää olevan maahanmuuttajaväestön syrjinnässä tai hylkäämisessä Euroopan kärkimaa. Tulos ei siis liity pelkästään kansalaisyhteiskunnan yksittäisten jäsenten toimintaan vaan myös koulutusjärjestelmämme toimintaan, siis sen instituution, joka on toisen sukupolven maahanmuuttajien kannalta tärkein ja määrittää eniten heidän tulevia työllistymismahdollisuuksiaan. Näyttäisi siis siltä, että Myrdalin amerikkalainen dilemma määrittäisi kyseisen maahanmuuttajaryhmän tilannetta Suomessa aivan poikkeuksellisen vahvasti, siis vahvemmin jopa kuin Iso-Britanniassa, Ranskassa ja Ruotsissa.

Tätä taustaa vasten ei ole kovin ihmeellistä, että ensimmäisen ja toisen polven somalimaahanmuuttajien välillä on eroa kysyttäessä sitä, kuinka moni kokee itsensä suomalaiseksi. Kun ensimmäisen polven maahanmuuttajasomalailta kysytään, edellyttääkö heidän mielestään suomalaiseksi identifioituminen suomalaista etnistä taustaa, peräti 2/3 vastaa kielteisesti. Kun sama kysymys esitetään toisen sukupolven maahanmuuttajille, tulos on se, että yli puolet on sitä mieltä, että suomalaiseksi tuskin voi asettua ilman suomalaista etnistä taustaa. Luonteva tulkinta on, että he ovat jo kulttuurisesti kotoutuneet, jolloin keskeinen ero heidän ja muiden suomalaisnuorten välillä on etninen tausta. Kun he tällaisessa tilanteessa kokevat tulevansa syrjityiksi, se heidän ajattelussaan liittyy heidän ihonväriinsä ja etniseen taustaansa.

Alueellinen sosiaalinen sekoittaminen saa merkityksensä tältä perustalta: kysymys on tämän ongelman hallinnasta. Asian selvittämisessä on ehkä syytä aloittaa lyhyellä keskustelulla siitä, millä tavoin alueellinen sosiaalinen sekoittaminen ehkäisee sosiaalista epäjärjestystä.

Kun asuinalue ja/tai kortteli rakentuu erilaisista ihmisryhmistä, ja kukin ryhmä rakentaa pienalueelle omat sosiaaliset verkostonsa ja yhteytensä, syntyy paikallinen sosiaalinen rakenne, joka toimii sekä suoran kontrollin

kautta että ehkäisevästi (Kortteinen 1982; Verkasalo 2010). Jos väestöra-
kenne on heterogeenisyydessään tasapainoinen ja ryhmiä on monta, eri
väestöryhmät erilaisine elämäntapoineen joutuvat ottamaan toisensa
huomioon sovittautuessaan yhteen ja samaan asuinympäristöön. Vasta
jos näin ei tapahdu, syntyy sanomista, jossa tarkoituksena on palauttaa
järjestys halutuksi (vrt. luku 3 edellä). Hyvin tavallisia ovat – toistaiseksi
suoritettujen tutkimusten pohjalta arvioiden – korttelien sisäiset riidat,
erityisesti eri hallintasuhteiden välillä. Tavallisia ovat tilanteet, joissa omis-
tusasujat ajavat vuokratalolaisten lapset leikkimään muualle sen vuoksi,
että he omistavat pihan (Kortteinen 1982). Verkasalon mukaan (2010)
näyttäisi siltä, että edes yhteispihajärjestelyt eivät ole estäneet tällaisia
riitoja sen vuoksi, että pohjana on erilaisia intressejä asuinympäristöä
kohtaan: toiset (vuokrataloasujat) käyttävät ympäristöään elämiseensä
samalla kun toiset samalla pihalla varjelevat suurinta varallisuuseräänsä,
myös kukkaistutusten osalta. Ylirajaista sosiaalista tukea ei yksikään tut-
kimus ole toistaiseksi löytänyt.

Rakenteella on merkityksensä myös etnisten vähemmistöjen osalta. Ot-
takaamme kärkevä esimerkki, joka leikkaa suoraan ulkomailla koettujen
paikallisten ongelmien ytimeen: no go -alueiden synty. Tiedämme Parii-
sista, että yksi maahanmuuttajaperheiden epävirallisista ansaintatavoista
perustuu oman asunnon vuokraamiseen. Suosittu ratkaisu on vuokrata
omasta asunnosta enemmän tai vähemmän tilaa niin sanotuille pape-
rittomille siirtolaisille, jotka ovat maassa laittomasti, siis asuttaa heitä
omaan vuokra-asuntoon korvausta vastaan. Kun kysymys on ahdingossa
elävästä ihmisestä, patjan kokoinen alue nurkassa voi riittää. Jonkin vuok-
rakorttelin asukkaissa saattaa tätä kautta olla paljonkin sellaista väkeä,
jotka eivät halua kortteliin poliisia tarkistamaan asukkaiden papereita ja
haittaamaan sitä kulmilla tapahtuvaa kaupankäyntiä, jonka kautta vuok-
ralaiset turvaavat vuokransa ja muun elantonsa. Näin alusta ja paikallinen
intressi no go -alueen syntymiselle on valmis. Olennaista on, että tällai-
nen alue voi syntyä hiljaa ja luontevasti, ilman että sitä oikeastaan huo-
maa, ennen kuin poliisi menee paikalle, ja alkaa kysyä papereita.

Vuoden 2015 pakolaisaallon jälkeen paperittomien määrä Suomessa on
kasvanut tuhansiin, ja hyvin todennäköisesti he ovat asettuneet suurim-
piin kaupunkeihin. Vaikka muuttoaalosta on nyt kulunut viisi vuotta,
emme tiedä yhtään sellaista pienaluetta, joka edes alustavasti täyttäisi
no go -alueen tunnuspiirteitä. Osaltaan tämä voi liittyä siihen, että poliisi
ei meillä harjoita stop and search -politiikkaa asuinalueilla, mutta toden-
näköisesti kysymys on myös muusta. Kun tiedämme, millä tavoin epä-
virallinen sosiaalinen kontrolli toimii sosiaalisesti sekoitetulla alueella,
edellä kuvattu vuokraustoiminta olisi meidän oloissamme hyvin vaikeaa:
sekoitetussa ympäristössä ylirajainen sosiaalinen kontrolli toimii vahva-
na esteenä. Kun tällaiseen kortteliin menee opiskelija etsimään pihal-
ta haastateltavia ja jää seisomaan hetkeksi, kun ketään ei löydy, verhot
alkavat heilua (Vaattovaara ym. 2009). Jos tällaisessa korttelissa alkaisi
säännöllisesti liikkua väkeä, joka tunnistetaan vieraaksi, tämä huomattai-

siin ja paikannettaisiin nopeasti. Yhteys asunto-osaakeyhtiön hallitukseen ja/tai isännöitsijätoimistoon on nopea, kynnys alhainen ja potentiaaliset sanktiot voimakkaita.

Tilannetta myös jäsentää se, että kantaväestön suhtautuminen poliisiin on kansainvälisesti aivan poikkeuksellisen luottavaista. Tällä on todennäköisesti oma yhteytensä kansakuntamme poikkeukselliseen historiaan: valtio ja sen järjestysvalta on historian saatossa profiloitunut kansakunnan ja kansalaisten suojelijana. Ulkomailta tuttu vastakohta-asetelma puuttuu meiltä kokonaan. Tämä näkyy myös asuinalueiden arkisessa elämässä: poliisin suhtautuminen paikallisen nuorison erilaiseen pöllöilyyn on Junnilaisen (2019) mukaan aivan uskomattoman rentoa ja rauhallista, ”huonoimmillakin” asuinalueilla.

Kokoavasti voi sanoa, että suomalaisessa yhteiskunnassa alusta maa-hanmuuttajien kotoutumiselle on rakentunut poikkeuksellisella tavalla. Yhtäältä Myrdalin kuvaama amerikkalainen dilemma on kansainvälisesti vertaillen aivan poikkeuksellisen jyrkkä, ja toisaalta sen päälle on alueellisen sosiaalisen sekoittamisen kautta syntynyt sosiaalinen kontrolli, joka on kansainvälisesti täysin poikkeuksellinen, paikoin hyvinkin tiivis.

Helsingin keskustassa ilmenneitä järjestyshäiriöitä voi kuvata ja ymmärtää tämän rakenteellisen alustan pohjalta. Siteeraan aluksi Helsingin Sanomien asiantuntijahaastatteluihin perustuvaa yhteenvetoa siitä, mitä konkreettisesti tapahtui:

MIKSI nuori on valmis jopa puukottamaan esimerkiksi muutama kymmenen euron takia? Se voi useiden HS:n haastattelemien ammattilaisten mukaan johtua siitä, että tekijälle on käynyt selväksi, ettei hänellä ole yhteiskunnan hyväksymiä keinoja hankkia tuhat euroa maksavaa vaatekertaa.

Sillä hyväksyntää ja arvostusta siinä tavoitellaan.

Valtaosa 100–150 nuoren joukosta on ulkomaalaistaustaisia. Pääosa on nuorisotyöntekijöiden ja poliisin mukaan poikia, mutta joukkoon on liittynyt myös tyttöjä. Suurimmalla osalla heistä on juuria Lähi-idässä, osa on somalitaustaisten nuorten ryhmiä ja joukossa on joitakin kantasuomalaisia.

Tappeluissa ja katukulttuurissa on Ahlstedtin mukaan tapahtumassa muutos. Aikuisen auktoriteettia ei vaikeissa tilanteissa enää tunnusteta.

”Aikuisen läsnäolo ei enää tiettyjen tyyppien kanssa riitä. On esimerkiksi vieras käsite, että viranomaisiin voisi luottaa”, Ahlstedt sanoo. -- --

”On vääristynyt easy money -mentaliteetti. Vahva elementti on, ettei koeta, että yhteiskunnassa on tilaa itselle ja ettei voi menestyä Suomessa sen näköisenä kuin on”, sanoo Fenix Helsingin toiminnanjohtaja Ujuni Ahmed.

RYÖSTÖISSÄ taustalla voi olla esimerkiksi Monclerin takin tai Louis Vuittonin vyön havittelu. Tämä on jalkautuvaa työtä tekevien ammattilaisten mukaan yllättävän korostunutta ja uudenvainainen ilmiö.

Rikoksia tehdään mahdollisesti siksi, että saadaan oma arvostus nousemaan, Ahmed kuvaa. ”Ei uskota opiskeluun tai työn kautta ansaittuun elantoon”, hän sanoo.

(HS 10.11.20)

Jos Myrdal nousisi nyt haudastaan ja alkaisi kirjoittaa oppikirjaa, Helsingin Sanomien kuvaus keskustan järjestyshäiriöistä sopisi kirjaan paradigmaattiseksi esimerkiksi siitä, mitä hänen kuvaamansa dilemma voi käytännössä tuottaa. Kuvatun käyttäytymisen sukulaisuus no go -alueisiin on myös ilmeinen: tila kaapataan haltuun, valta-asema käännetään toisin päin ja syntynyt mahdollisuus käytetään oman aseman rikolliseen kohentamiseen. Meillä tila vain on ollut pienimuotoinen, liikkuva ja paikantuu Helsingin keskustaan (ja joidenkin lähiöalueiden sisälle, niiden keskusteseen). Miksi? Helsingin keskustassa sosiaalinen kontrolli on heikompi ja iltainen mahdollisuusavaruus rikkaampi – myös sellaisilla syrjäisillä paikoilla, joilta valvontakamerat puuttuvat.

Aihetta koskevassa keskustelussa on rauhoittelevasti viitattu sakilaisiin, ja esitetty, että tällaista rauhattomuutta on ollut ennenkin. Historiallinen rinnastus on osuva, myös sen vuoksi, että se nostaa esiin suuret erot aiemman ja nykyisen välillä. Puhutaan sitten sakilaisista tai sotien jälkeisestä Kalliosta, järjestyshäiriöitä tuottanut nuorisosa oli osa silloista työväenluokkaa ja asui sen alueilla. Paikallinen työväenkulttuuri oli tuohon aikaan voimakas, ja se nostatti alueilleen hyvin elinvoimaista yhdistystoimintaa, jonka yhtenä keskeisenä tavoitteena oli kasvattaa alueen nuorisosta vastuullisia kansalaisia, jotka osaisivat ajatella ja käyttäytyä asemansa mukaisella tavalla. Suosioista kilvoittelivat työväenyhdistysten lisäksi raittiusliike ja naisliike, mutta erityisesti Työväen Urheiluliitto sekä erilaiset urheiluseurat, joista erityisen suosittu liittyivät nyrkkeilyyn ja painiin. Gunnar Bärlundin nyrkkeilijäpatsas ei ole Kalliossa sattumalta. Tämän integraatiokoneiston toimintaa auttoi se, että kynnys tuon aikakauden työmarkkinoille oli alhainen: jos jaksoi aamulla satamaan tai rakennustyömaalle jonoon, saattoi hyvinkin päästä töihin. Nyt tällaisia työmarkkinoita ei ole, yhdistysmaailman tilalla on syrjiväksi koettu kanta-vaestö, ja integrointiin osallistuvat päärautatieaseman kulmissa seisovat vanhemmat miehet.

Kun maahanmuuttajien määrä on meillä eurooppalaisesti vertaillen toistaiseksi varsin vähäinen, mutta väestöennusteiden mukaan isosti kasvussa, ja kun suomalaisen yhteiskunnan tila on ainakin afrikkalaisen ja islamilaisen väestöosan näkökulmasta vaikea ja ristiriitainen, on vaikea suhtautua luottavaisesti siihen, että kehitys tulisi tältä osin jatkossa olemaan sosiaalisesti kestävä.

Ajatuksena tässä ei ole kuitenkaan esittää, että kehityksen suunta tulee olemaan huono. Meillä ei ole toistaiseksi tarpeeksi tutkimustietoa, jotta osaisimme sanoa mitään varmaa kehityksen suunnasta, siis toisen sukupolven maahanmuuttajien ja kotoutumisen osalta. Kaiken sen nojalla, mitä me nyt tiedämme, voimme varmasti sanoa, että erilaisten maahanmuuttajaryhmien välinen ja niiden sisäinen eriytyminen on hyvin suurta (ks. esim. Juntunen 2020). Edellä on tarkoituksellisesti lähdetty liikkeelle vaikeimmista ongelmista. Niitä koskevan kuvauksen ja analyysin pohjalta voi ainakin pohtia sitä, mitä kannattaisi tehdä.

Hyvän lähtökohdan tätä koskevaa keskustelua varten löytää Ranskasta. Ranskalainen sosiologi Catherine Delcroix on tehnyt uransa tutkimalla Pariisin huonomaineisissa lähiöissä asuvien islamilaiden maahanmuuttajien perheitä. Hän on pyrkinyt elämäkertahaastatteluiden avulla ymmärtämään kutakin haastateltua perheenjäsentä (isää, äitiä ja vähintään yhtä 16–25-vuotiasta lasta) erikseen. Yleisenä ongelmana Delcroix'n tutkimuksessa on se, millä tavoin näillä alueilla elävät perheet selviytyvät epävarman ja vaikean elämäntilanteensa kanssa. Erilaisia perheitä vertailemalla hän on pyrkinyt ennen muuta selvittämään, millaisiin seikkoihin toisen sukupolven maahanmuuttajien onnistunut kotoutuminen näyttäisi liittyvän. Kysymys on siis siitä, millä ehdoilla perhe on pystynyt onnistuneesti toteuttamaan jokaisen maahanmuuttajaperheen ylimmän toiveen siitä, että heidän lapsensa menestyisi uudessa kotimaassaan. (ks. Delcroix 2004a, 2004b, 2007.)

Delcroix'n analyysissä (2007) nousee keskeiseksi perheen sisäinen kiinteytyminen, arvomaailma ja sen välittyminen jälkipolvelle. Tähän liittyen Delcroix nostaa esille neljä piirrettä, jotka hänen mukaansa yhdistävät sellaisia perheitä, jotka Pariisin huonoissa lähiöissä ovat onnistuneet luotsaamaan lapsensa koulujen kautta töihin. Kaksi ensimmäistä ovat – kirjoittajan itsensä mukaan – odotusten mukaisia.

Ensimmäinen liittyy isän koulutustasoon. Vaikka kaikki tutkimukseen osallistuneet isät olivat joutuneet (siitä riippumatta mikä heidän pohjakoulutuksensa on ollut) ansaitsemaan elantonsa Ranskassa tekemällä ruumiillista palkkatyötä, pienetkin isien koulutustasoon liittyvät erot tuottivat merkittäviä, lasten kehityksessä ja koulunkäynnissä ilmenneitä eroja. Toinen seikka liittyi äidin sosiaaliseen taustaan. Jos perheen äiti oli keskiluokkaisesta perheestä, mutta oli uudessa isäntämaassaan päätyneet työväenluokkaiseen asemaan, hänen orientaatiotaan leimasi pyrkimys

sosiaaliseen nousuun, joka kanavoitui lasten koulutuksen arvostamiseen mutta myös paikalliseen vapaaehtoistyöhön. (Delcroix 2007.)

Kaksi muuta perheille ominaista seikkaa täydensivät edellisiä ja ovat samalla vähemmän odotettuja. Näistä ensimmäinen liittyi siihen, mitä on kutsuttu ”sosiaalseksi vallaksi”. Kysymys on siitä tavasta, jolla perheen pää⁴ oli integroitunut omiin lähiyhteisöihinsä, ammattiyhdistystoimintaan ja/tai paikalliseen sosiaaliseen elämään. Jos isällä oli jonkinasteisesti keskeinen asema omissa yhteisöissään, hän sai lasten menestyksen kannalta tärkeää paikallista tietoa ja pystyi lisäksi muuntamaan tätä tietoa erilaisiksi tavoiksi selvitä ja toimia paikallisesti. (Delcroix 2007.)

Neljäs piirre nousi Delcroix’*n* tekstissä keskeisimmin esille. Tällaisia perheitä yhdisti se, että isä oli kertonut oman elämäntarinansa lapsilleen. Lapset olivat kuulleet isältään, mistä heidän perheensä ja sukunsa ovat lähtöisin, millaista siellä oli ollut ja mitä sitten tapahtui, miksi muuttoon lopulta jouduttiin ja kuinka siitä on perheen aikuisten näkökulmasta selvitty, ja missä nyt mennään. Oli isiä, jotka eivät tähän kyenneet. Tällaisten asioiden purkaminen lapsille ei ole helppoa eikä itsestään selvää, jos on joutunut elämään lävitse traumaattisiakin vaiheita ja lopulta päätynyt sosiaaliseen laskuun ja/tai (ranskalaisen yhteiskunnan sisällä) syrjittyyn asemaan. Se, että tällaisessa tilanteessa välittää suullisesti oman taustansa, lähtökohtansa ja taistelunsa lapsilleen, edellyttää isältä itsetuntoisuutta tai jonkinasteista ylpeyttä, kykyä arvostaa ja kunnioittaa omaa taustaansa, ja välittää tämä tällaisena omille lapsilleen. Tältä perustalta lapsi tai nuori voi perheensä kautta ymmärtää ja ankkuroitua perheeseensä ja sukuunsa ja parhaimmillaan kantaa niiden perinteitä ylpeästi, vanhempiensa lailla, vaikeissakin oloissa. (Delcroix 2007.)

Jos Delcroix’*n* tulosta lukee kotoutumispuheen näkökulmasta, tulosta voi pitää paradoksaalisena: kotoutuminen uuteen ja vieraaseen kulttuuriin onnistuu paremmin, jos on pohjaksi ankkuroitunut omaansa. Tulos on kuitenkin täsmälleen sama kuin kielten oppimisessa: vieraan kielen oppiminen edellyttää pohjaksi sitä, että osaa omansa.

Tuloksen voi myös kääntää toisin päin, jolloin se kuvaa ongelmien syntyä. Delcroix’*n* perheelle asettamat vaateet eivät ole helppoja, ja jos perhe ei tässä syystä tai toisesta onnistu, lapsi tai nuori akkulturoituessaan vanhempiaan nopeammin irtoaa lähtökulttuuristaan, mutta ei myöskään pääse sisälle kantaväestön elämään, ja tulos on, että on kokonaan irti, kadulla, muiden samanlaisten kanssa.

Delcroix’*n* tulkinnan kiinnostavuutta ja uskottavuutta lisää se, että sen maalaama kuva tutkittujen perheiden elämästä sopii hienosti siihen, mitä tiedämme parhaista kansallisista käytännöistämme tämän maahanmuuttajaryhmän paikallisessa kotoutumisessa.

4 Maghreb-perheissä on perinteinen patriarkaalinen rakenne, ja tästä syystä Delcroix puhuu ongelmattomasti perheen päästä.

Liikkeelle tätä koskevaan keskusteluun on ehkä hyvä lähteä suomalaisesta lähiöpoliisi-instituutiosta, siitä, kuinka se käytännössä parhaimmillaan toimii. Kysymys on poliisin uudesta toimintatavasta, jossa poliisi tai kaksi erikoistuu pitämään yhteyttä huono-osaistuneen lähiön väestöön arki-sen kanssakäymisen kautta, sanoman ollessa se, että olemme täällä avuksi, ollaan yhteyksissä. Kokemukset tähänastisesta työstä ovat olleet niin myönteisiä, että toiminta on jo levinnyt Turun Varissuolta moniin muihin lähiöihin. Kysyttäessä toimintaa pitkään harjoittaneelta poliisimieheksi esimerkiksi onnistumisesta, vastauksena saa kuulla tarinan Varissuon kirjastosta. Jokin aika sitten alueen kirjastossa syntyi ongelmia: paikalliset somalinuoret olivat ottaneet kirjaston ikään kuin olohuoneekseen ja käyttäytyivät osin tavalla, joka haittasi kirjaston muuta käyttöä. Paikallinen lähiöpoliisi otti yhteyttä paikallisen somaliyhteisön tärkeisiin ihmisiin (joihin oli henkilökohtaisesti tutustunut jo aiemmin), ja ongelma poistui nopeasti, vähin äänin, ilman sen kummempaa virallista puuttumista.

Espoon Suvelassa on toiminut ns. Voimanpesä-hanke, jonka yhtenä tavoitteena on ollut pyrkimys rakentaa etniset rajat ylittävä kortteliyhteisö paikalliseen vuokratilakortteliin. Apuna tässä oli ollut – erilaisten kunnan viranhaltijoiden lisäksi – paikallinen, suomalaisen sosiaalialan koulutuksen saanut somalitaustainen nainen, joka – ranskalaiseen tyyliin – toimi tulkkina yhdyskuntatyöntekijöiden ja somaliyhteisön eduskäyvien välillä, eikä vain kielen osalta vaan ennen muuta siltä osin, että hän osasi selittää kummallekin osapuolelle, mitä toinen tarkoitti. Aluksi epäluulot olivat vahvoja: paikallinen somaliyhteisö epäili koko hanketta kristilliseksi käännytysyritykseksi, ja projektin viranhaltijoiden piti mennä Keniaan asti ennen kuin löysivät sen imaamin, jota paikalliset kunnioittivat ja kuuntelivat. Uskonoppineen myönteisen arvion nojalla paikallinen yhteisö päätyi osallistumaan hankkeeseen, ja – kenttätöidemme aikana – tämä nimenomainen kortteli erottui pienalueena, jolla asumistyytyväisyys oli poikkeuksellisen korkea muihin vastaaviin kortteleihin verrattuna. (Kortteinen, tutkimuspäiväkirja 2016, s. 21.)

Kaiken keskellä kyseisessä korttelissa sattui kuohuttava tapaus: kaksi somalinuorta varasti vanhemmalta, kantaväestöön kuuluvalta naiselta lompakon talon pyykkituovassa, tilanteessa, jossa nainen oli yksin. Nainen oli tästä järkyttynyt, ja purki tapahtunutta korttelipihalla naapureilleen. Kaksi päivää tämän jälkeen lompakko tipahti – koskemattomana – naisen postiluukusta. Kertoja ymmärsi tapahtuneen niin kuin kaikki muutkin pihalla: somalien vanhimmat olivat kuulleet tapauksesta, ojentaneet nuoria ja käskeneet heitä palauttamaan lompakon. Kyseisen naisen välitön reaktio oli vastaava: ”Tää on paras paikka ikinä, mä en muuta täältä koskaan”. Täällä koko kylä kasvatti. Kun kysyin Voimanpesä-hankkeen eduskäyville, mitä tällaisen tuloksen saavuttaminen vaati, vastaus oli sanatarkasti ”kunnioitusta, kunnioitusta, paljon kunnioitusta”.

Esimerkeillä on yhteinen sisältö, ja kysymys on paljon enemmästä kuin siitä, että poliisi ei meillä tapaa harjoittaa stop and search -politiikkaa. Tarinat pitävät sisällään kuvauksen paikallisesta sosiaalisesta rakenteesta. Kyse ei ole vain tilanteesta, jossa eri väestöryhmien yhteisöt valvovat toisiaan. Kysymys on siitä, että **(i)** paikallisessa somaliyhteisössä on oma, sisäinen auktoriteettirakenteensa, jonka kautta se pitää sisäisesti omaa järjestystään yllä, ja että **(ii)** on olemassa toimiva yhteistyösuhde kantaväestön sisäisen järjestyksenpidon ja somaliyhteisön välillä. Näistä ensimmäisen syntyä Delcroix tutkimuksessaan kuvaa. Siis parhaat kansalliset esimerkit islamilaisten maahanmuuttajien kotoutumisesta suomalaiseen lähiöön perustuvat tilanteeseen, jossa yhteistyösuhde kantaväestön suuntaan perustuu maahanmuuttajayhteisön sisäiseen auktoriteettirakenteeseen.

Kiinnostavalla tavalla Delcroix on kehittänyt tutkimustensa pohjalta tavon toimia tällaisen rakenteen luomiseksi (Delcroix & Inowlocki 2008). Delcroix lähti tekemään elämäkertahaastatteluihin pohjautuvaa tutkimusta Nantesin pohjoisosassa, asuinalueella, jota leimasi paikallinen köyhyys, mutta tutkimuksen vastakaiku maahanmuuttajaväestön keskuudessa oli niin suurta, että tulokset olivat loppujen lopuksi muutakin kuin tekstiä.

Asuinalueetta leimasi Maghreb-perheiden suuri osuus ja nuorten destrukttiivinen käyttäytyminen. Paikalliset yhdyskunta- ja sosiaalityöntekijät ottivat yhteyttä Delcroix'aan ja pyysivät apua sen ymmärtämiseksi, mistä nuorison tuhoisassa käyttäytymisessä oli kysymys ja miksi isät olivat heidän tulkintansa mukaan välinpitämättömiä. Delcroix rakensi yhdyskuntatyöntekijöiden kanssa toimintatutkimuksen, jossa nämä paikalliset viranhaltijat lähtivät tekemään elämäkertahaastatteluita Delcroix'n tapaan (kustakin perheestä isä, äiti ja vähintään yksi nuori 16–25 v.). Kaikki haastattelut purettiin yhdessä keskustellen, päivän mittaisessa seminaarissa, joka pidettiin kerran kuussa.

Yhdyskuntatyöntekijöiden oma käsitys tutkittavasta alueesta ja siellä asuvista ihmisistä muuttui suuresti näiden haastatteluiden myötä, mutta tärkeämpää oli, kuinka paikalliset isät vastasivat. Kieltäytymisten ja välinpitämättömyyden sijasta he ottivat – paikallisten edusmiestensä kautta – yhteyttä tutkimusta johtaneeseen Delcroix'aan, ja kertoivat ymmärtävänsä, mikä tutkimuksessa on perusajatus, siis että heidän on syytä kertoa oma elämäkertansa lapsilleen, ja että he pitivät ajatusta hyvänä ja tärkeänä, halusivat osallistua sen toteuttamiseen ja olivat jo muodostaneet paikallisen yhdistyksen ajamaan asiaa. Ensimmäisenä tavoitteenaan he pitivät paikallisen moskeijan perustamista, koska tällaisessa tilassa oman taustan, traumojen, muuttohistorian ja ongelmien julkinen purkaminen onnistuisi parhaiten. Raportin mukaan perhekohtaiset tulokset vaihtelivat, mutta kaiken jälkeen paikalliset nuoret ymmärsivät paremmin, mistä olivat kotoisin, ja mitä he voisivat uusissa oloissaan elämältään toivoa.

Raportti (Delcroix 2008) ei kerro, saivatko paikalliset moskeijansa, hanke kun oli avoimessa jännitteessä kansallisesti hallitsevan assimilaatiopolitiikan kanssa. Meillä moskeijoita on ja niitä syntyy lisää, mutta sama jännite lähtökulttuurin ja assimilaatiopolitiikan välillä toimii meilläkin, ilmenee vain toisin. Nojaan nyt kuvauksessani Marko Juntusen tuoreeseen kirjaan (2020) Varissuon sisäisestä elämästä.

Erityisen kuvaava on Juntusen kuvaus taustaltaan islamilaiden vanhempien neuvonpidosta paikallisten opetuksesta ja päivähoidosta vastaavien viranhaltijoiden kanssa. Viranhaltijat lähtivät Turun yleisen linjauksen mukaisesti kunnioittamaan ja arvostamaan lähtökohtaista kulttuurista identiteettiä, mutta hyvää tarkoittava puhe törmäsi yleisöön, joka oli kulttuuristen lähtökohtiensa pohjalta jakautunut neljään, taustaltaan erilaiseen osaan, jotka lähtömaassa parhaillaan sotivat keskenään niin että siviiliuhrien määrä laskettiin tuhansissa. Pienikin yritys avata keskustelua ”kulttuuristen lähtökohtien” kautta tulehdutti tilanteen mahdollisella tavalla.

Samalla läsnäolijat – Juntusen tulkinnan mukaan – epäilivät voimakkaasti sitä, mitä puhe kulttuurisen identiteetin kunnioittamisesta käytännössä päiväkodeissa ja kouluissa piti sisällään. Kaikissa konkreettisissa ongelmakohdissa keskustelu jäsenyi ristiriitaiseksi: kysymykset siitä, miten rajoja vedetään (tupakoinnin ja seksuaalisuuden osalta), kysymys siitä, miten naisen asema ymmärretään ja miten sitä koskevia asioita opetetaan (onko Peppi Pitkätossu sopivaa luettavaa vaiko ei), kysymys opettajan auktoriteetista ja sen säilyttämisen keinoista (onko ruumiillinen kuritus sallittua vai ei) jakoivat viranhaltijat ja osallistuvat vanhemmat ainakin kahteen erimieliseen leiriin. Tämä teki vanhempien näkökulmasta puheen kulttuuristen lähtökohtien kunnioittamisesta täysin tyhjäksi. Vanhempien näkökulmasta viranomaisien pyrkimyksenä oli näiltä osin vain etäännyttää lapset islamilaisista kasvatusarvoista ja assimiloida heidät länsimaiseen kulttuuriin.

Bariza (Irakista lähtöisin oleva naisopettaja, äiti - MK) oli esittänyt tilaisuudessa painavan ajatuksen: Miksi hänen kaltaisensa maahanmuuttajat pakotettiin puhumaan jatkuvasti ”oman kulttuurinsa” nimissä? Bariza oli toivonut, että pikemminkin kuin ristiriitaista keskustelua ”kulttuurin kunnioittamisesta”, maahanmuuttajat kaipasivat mahdollisuutta viestiä omasta henkilöhistoriastaan, perheverkostoistaan, suhteestaan kotimaan väkivaltaan ja maahanmuuttajayhteisöjä läpäiseviin jännitteisiin rajapintoihin. (Juntunen 2020, 346.)

On huomionarvoista, että Delcroix'n keskeinen tulos (ja sille rakentuvan yhdyskuntatyön perusajatus) nousee Varissuolla spontaanisti toiveena esiin maahanmuuttajien puheessa.

5. Lopuksi

Tutkimuskatsauksen tuottama yleinen tulos sekoittamispolitiikasta ja sosiaalisesta kestävydestä on selkeä: alueellisen sosiaalisen sekoittamisen vaikuttavuus on heikentynyt siitä, mitä se lähtöjään oli 1960–80-luvuilla. Pohjana on suomalaisen yhteiskunnan suuri rakenteellinen muutos: olemme siirtyneet kulttuurisesti homogeenisesta yhtenäiskulttuurista ja täystyöllisyydestä oloihin, joita leimaa aiempaa olennaisesti suurempi kulttuurinen ja sosioekonominen eriytyminen, kulttuurinen moninaisuus. Väestöryhmien väliset erot ovat suurimmillaan niin merkittäviä, että enää ei voida ajatella, että kaikki asutetaan sekaisin keskenään ja että tulos on hyvä. Ajantasaisen tilastollisen seurannan tulokset osoittavat, että ihmiset – varsinkin parempiosaiset, joiden mahdollisuudet valita ovat muita paremmat – tahtovat hakeutua kaltaistensa keskuuteen ja alueelliset erot ovat kasvamassa tätä kautta (Kortteinen & Vaattovaara 2015). Alueellinen sosiaalinen sekoittaminen, jossa säädellään hallintasuhdejakaumaa rakentamishetkellä, on suojaton tällaista, vähin erin muuttoliikkeen kautta tapahtuvaa eriytymistä vastaan. Saman kehityksen käänköpuolena huono-osaisuus osassa lähtöalueita tahtoo syvetä, erilaisine seurauksineen, joita edellä on kuvattu.

Tältä pohjalta on mahdollista pohtia, millaisin keinoin tilannetta olisi mahdollista korjata. Perusajatus on lyhyt: jos ongelmien vähittäisen kasvun pohjana on ennen muuta hyväosaisten muuttoliike, sen tuottama erojen vähittäinen syveneminen, on ilmeistä, tätä pitäisi ehkäistä ennalta. Miten?

Muuttoliiketutkimuksessa tavataan puhua erikseen työntävistä ja vetävistä tekijöistä: jotkut seikat tahtovat ajaa ihmisiä hakeutumaan pois, toiset seikat houkuttelevat siirtymään ja jäämään. Yhteenvedon ja pohdinnan jatko on jäsennetty tältä pohjalta.

(i) Kysymys työntävistä tekijöistä

Työntäviä tekijöitä on tuottanut työvoiman kysynnässä tapahtunut rakenteellinen siirtymä, joka on tuottanut rakenteellista työttömyyttä ja lisännyt vaikeasti syrjäytyneiden määrää. Samaan aikaan asuntopolitiikassa on tapahtunut vastakkainen siirtymä: tuetun vuokra-asuntokannan mää-

rä on kääntynyt hitaaseen laskuun. Tulos on, että vuokra-asuntojonojen tilanne on muuttunut entistä vaikeammaksi: kunnan asuntotoimen on ollut osin mahdotonta tuottaa tasapainoisia asukasrakenteita, varsinkin uuteen tuettuun vuokra-asumiseen.

Jos ARA-kannan tarjontaa lisättäisiin voimakkaasti, pystyttäisiin paremmin etenemään kohti tämän asuntokannan asukasrakenteen sosiaalista monipuolistamista. Olisi ehkä myös viisasta laatia yleiset kansalliset ohjeet siitä, millaisin perustein ja millä tavoin kunnallisen vuokra-asumisen sisäinen sosiaalinen sekoittaminen olisi hyvä hoitaa. Nyt kuntien asuntotoimi toimii yksin tilanteessa, joka on osin hyvin vaikea. Kun uusia kunnallisia vuokrataloja täytetään sosiaalisin perustein hyvinkin vaikeissa elämäntilanteissa sinnittelevistä asunnonhakijoista, tulos on, että ne eivät ole paikallisesti haluttuja ja päätöksenteko uusista yksiköistä on paikallisesti vaikeaa. Tältä perustalta syntyy helposti kierre, joka entisestään heikentää jo aiemmin heikentynyttä tilannetta. Kuvatut toimet yhdessä voisivat ehkäistä ja/tai kääntää kehitystä.

Lisäksi tarvittaisiin sellaista yhdyskuntatyötä, joka ottaa oppia parhaita kansallisista käytännöistä yhteispystyvyyden edistämiseksi (ks. luvut 3 ja 4 edellä). Yhdyskuntatyötä pitäisi rakentaa mielellään paikallisesti eriyttäen, siis siten, että tavoitteita ja toimintaa harkitaan kunkin kohteen sosioekonomisen, ja etnisen ja kulttuurisen koostumuksen mukaan. Nyt tilannetta leimaa paikallinen, usein erillisiin projekteihin perustuva kirjavuus ja katkonaisuus.

(ii) **Kysymys vetovoimasta**

Jos halutaan ehkäistä muuttoliikkeen kautta tapahtuvaa eriytymistä, ei kuitenkaan riitä, että vähennetään työntöä, kantaväestön keskiluokalle on myös annettava syitä tulla ja jäädä. Siis sekoitettujen alueiden vetovoimaa on lisättävä. Miten?

Tässäkin oppia voi ottaa parhaista kansallisista käytännöistä. Kenties onnistunein tähänastinen esimerkki on Myllypuron täydennysrakentaminen. Myllypuron metsäiselle reuna-alueelle on rakennettu uusi varsin laaja pientaloalue, uusia seudullisesti tärkeitä palvelukeskittymiä ja lisäksi on pyritty paikallisen kauppakeskuksen kehittämiseen. Kaikki toistaiseksi tehdyt seurannat välittävät selkeästi myönteisen kuvan kehittämistyön tuloksista: uusi pientaloalue on ainakin houkutelut alueelle uutta, työsäkävää keskiluokkaa siihen mittaan, että voidaan perustellusti puhua siitä, että väestöpohjan kehityksessä on tapahtunut käänne, turvallisuuskokemukset ovat kohentuneet ja omistusasuntojen hinnat kehittyneet myönteisesti.

Saavutus ei ole vallan vähäinen: juuri Helsingin itäinen suuralue on pitkään ollut seudun selvimmän taantunut suuralue ja Myllypuro sen keskel-

lä on aiemmin piirtynyt esiin pahoinpitelyrikollisuuden poikkeuksellisen keskittymänä (Kortteinen ym. 2005). Siis kun keskustelemme Myllypuron kehittämisestä, katsomme ratkaisua, joka on käytännössä toiminut aiemmin syntyneiden ongelmien alueellisessa ytimessä.⁵

Nyt joku voi ihmetellä ja kysyä, mitä uutta tässä ajatuksessa on? Jos näkökulmaa nostaa Helsingin sisältä vähänkin yleisemmälle tasolla, voi liioittelematta sanoa, että Myllypuron täydennysrakentamisessa on tehty iso muutos aivan kaavoituksen perustavissa periaatteissa, ennen muuta siinä, millä tavoin sosiaalista sekoittamista harjoitetaan.

Kysymys on uudentyyppisestä sosiaalisesta sekoittamisesta, sellaisesta, jota on pitkään harjoitettu Keski-Euroopassa, ja jota voi perustellusti kutsua reaktiiviseksi: huono-osaistunutta asuinalueita on kohennettu rakentamalla sinne tilaa uudelle keskiluokalle, ja nimenomaan sellaista asuinympäristöä, joka miellyttää tämän markkinasegmentin asumismielitymyksiä. Kun meidän oloissamme huono-osaisuus keskittyy sisäkaupungin sijasta lähiövyöhykkeelle ja lähiömme on tyypillisesti rakennettu oman viheralueensa keskelle, lähiöidemme ympärillä on enemmän tilaa tällaiselle korjaustoimelle. Ristiriitoja ei meillä ole syntynyt Keski-Euroopan tapaan vanhojen kortteleiden purkamisesta (ja huono-osaisten siirtymiseen liittyvistä ongelmista) vaan pikemminkin reunametsien ja viheralueiden suojelusta.

Tätä kautta sosiaalisessa sekoittamisessa käytettyä alueellista yksikköä on muutettu tavalla, joka merkitsee isoa käännettä aiempaan. Jos tarkastelemme sekoittamispolitiikan kehitystä 1960-luvun alusta 1990-luvulle, on edetty kohti entistä pienimittakaavaisempaa sekoittamista. Aluksi yksikköinä käytettiin kortteleita (eri hallintasuhteisia kortteleita kaavoitettiin asuinalueelle sikiin sokin keskenään), 1970-luvulla siirryttiin rakentamaan sekakortteleita (siis niin että jokainen kortteli sisältää hallintasuhteidensa puolesta erilaisia taloja), ja lopulta Ruoholahdessa on kokeiltu sekataloja. Tällainen kehitys ei ole ollut sattumaa: pohjana on 1970- ja 80-luvuilla syntynyt ajattelutapa, jossa segregaatiosta – siis ei-toivotusta eriytymisestä – on puhuttu heti, jos alueiden välillä on ilmennyt eroja. Kun segregaatiota pidetään ei-toivottavana, on siis pyritty mahdollisimman tasalaatuiseen kaupunkiin. Tässä keinona on käytetty mahdollisimman pienimittakaavaista sekoittamista, jossa kaikki asuvat yhdessä.

Nyt Myllypuron täydennysrakentamisen yhteydessä tästä ajattelusta on luovuttu vähin äänin, ja ilman että siitä olisi tehty numeroa. Enää ei kysymys ole kortteleista tai sekakortteleista vaan kokonaisesta uudesta omistusasuntovaltaisesta pientaloalueesta, joka on rakennettu vanhan kerrostalokeskustan kupeeseen keskiluokalle paikaksi asua.

5 Lilius & Hirvonen 2021; Nieminen 2020a ja 2020b; Tavi 2019; Väliniemi-Laurson & Rönneberg 2019; Hovi 2019; Kallio 2019; Miettinen 2017 ja 2018; Priha 2019; Pulkinen & Idström 2017; Välimäki 2017.

On syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, että juuri tätä kautta on syntynyt toistaiseksi paras kansallinen käytäntö lähiöiden kehittämiseksi. Myllypuron kehittämistyössä saavutettu tulos nimittäin kirkkaasti ylittää aiempien erilaisten lähiöprojektien saavutukset. Tuloksena on syntynyt käänne alueen kehityksessä. Toistaiseksi ei juurikaan ole nostettu esiin sitä, että tämä tulos perustuu isoon muutokseen alueellisen sosiaalisen sekoittamisen tavassa. Kysymys siitä, voisiko tällaisesta käytännöstä tehdä yleisemmän linjauksen tai pyrkimyksen, on jäänyt asettamatta ja vastaamatta. Tämä on johtanut siihen, että täydennysrakentamisen tapa toteutuu eri kohteissa hyvinkin erilaisilla tavoilla ja erilaisin seurauksin.

Kimmo Englund teki vuonna 2014 tapaustutkimuksen täydennysrakentamisesta Maunulassa. Monella tavalla huono-osaisen kunnallisen vuokratorttelin viereen oli rakennettu pientaloalue, joka tosiasiallisesti suunnattiin uudelle keskiluokalle paikaksi asua (Englund 2014). Perustavoite oli sama kuin Myllypurossakin (tasapainotetaan alueen väestöpohjaa samalla kun uudistetaan palveluita), mutta toteutustapa toinen. Pientaloalue on kaavoitettu niin, että talot ovat erillisiä taloudellis-hallinnollisia yksiköitä, joita ei yhdistä mikään, ei osakeyhtiömuoto eikä yhteinen piha-alue. Talot sijaitsevat tien varrella, hammastaen suhteessa tiehen, kunkin talon pääty on tiehen päin, jokainen erillinen piha on irti toisista ja samalla auki suhteessa katuun. Kadun toisella puolella sijaitsee väestömäärällä mitaten pienen kunnan kokoinen vuokrataloalue, joka on empiirisissä tutkimuksissa paikantunut yhdeksi kolmesta suurimmasta HIV-positiivisten ruiskuhuumeikäyttäjien alueellisista keskittymistä Helsingissä. Täydennysrakennusalueen asukkaat valittivat ennen muuta oman asuinalueensa suojattomuutta suhteessa katuun ja sen toisella puolella sijaitsevaan vuokrataloalueeseen. (Englund 2014.)

Espoon Kaukalahden messualueelle, aivan Kaukalahden rautatieaseman viereen, rakennettiin jonoutetuista pientaloista rakentunut kortteli, asunto-osakeyhtiö, jolla on yhteinen piha ja jossa yhtenäinen kaksikerroksinen rakennusmassa ympäröi pihaa. Kortteli suunniteltiin niin, että se on avoin ulos, mutta rakennusmassan jonoutus sulkee kaikki luontevat kulkureitit asemalta. Ei siis ole tarjolla yhtään sellaista reittiä, jota käyttämällä ulkopuolinen voisi järkevästi kuvitella oikaisevansa korttelin lävitse. Jokaisen asunnon avokeittiö avautuu isojen ikkunoiden kautta pihalle: pihan seuranta ja valvonta on helppoa joka suunnasta, ja tapahtuu kollektiivisesti, oltiin ulkona tai sisällä. Alueesta tehdyn haastattelututkimuksen mukaan asukkaat tapaavat kutsua kortteliaan ”Pikku Pietarin pihaksi” (Rahunen 2015). Tekijä kiinnitti huomiota myös siihen, kuinka tilojen käyttö eriytyi perherakenteen mukaan: jos ei halunnut seurustella pihan vallanneiden lapsiperheiden kanssa, oli mahdollista liikkua korttelista ulos kadun puoleista ulko-ovea käyttäen. (Rahunen 2015.)

Näissä, keskiluokan asumista koskevissa kuvauksissa toistuu omalla tavallaan teema, joka nousee keskeisenä esille myös kantaväestön huono-osaisuutta koskevassa etnografisessa aineistoissa (luku 3) ja etnisten

vähemmistöjen kotoutumista koskevassa tutkimuskatsauksessa (luku 4). Itse asiassa sama perusajatus toistuu kaikessa, mitä tässä tekstissä on naapurustoista kirjoitettu: yhteisöllisyys ja sen keskeiset elementit – sosiaalinen tuki ja kontrolli – syntyvät helpoimmin kulttuurisesti toisiaan lähellä olevien ihmisten välille. Myös tulkinta on aineistojen nojalla helppo: samankaltaisia on helpompi ymmärtää. Jos toisia ymmärtää, pystyy paremmin ennakoimaan naapurustonsa sosiaalista elämää, tulkitsemaan yllättäviäkin tilanteita ja kuitenkin tuntemaan olonsa turvalliseksi. Tällaiselta pohjalta on helpompi hoitaa suhteita ja neuvotella sellaistenkin kanssa, jotka ajattelevat ja toimivat toisin. Sako Musterdin aiemmin esille nostetut, laajoihin kvantitatiivisiin aineistoihin perustuvat tutkimustulokset (2020) tulevat myös tulkituiksi tätä kautta: turvattomuus on keskeinen muuttohalukkuuden perusta ja segregatian ajuri.

Meidän pitäisi ehkä ottaa vakavastie nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain pykälä 5, jonka mukaan jokaiselle väestöryhmälle pitää rakentaa sille sopiva asuin ympäristö. Olemme eläneet mitaltaan historiallisen sarjan rakenteellisia muutoksia, joiden tuloksena kaupunkialueiden sisälle on syntynyt aiempaa olennaisesti suurempia sosioekonomisia, kulttuurisia ja etnisiä eroja. Tähän perustuvaa muuttoliikettä ja paikallisia syrjäytymiskierteitä voisi estää niin, että jokaiselle väestöryhmälle tarjotaan sellainen asuin ympäristö, joka sille sopii. Tämä houkuttelee ja sitoo asukkaita alueelle ja pitää samalla yllä paikallisten palveluiden tasoa, sekä yksityisiä että julkisia, kouluja ja terveysasemia. Tämä tukisi alueella asuvien huono-osaisten elämää tärkeällä tavalla, paljon tärkeämmin kuin kaveeraus pihalla. Myös tällaisen alueen sosiaalinen kestävyys voisi rakentua nykyistä paremmin.

Myllypuro on täydennysrakennuskohde, jossa kuvattuun ratkaisuun on päädytty epäonnistumisen jälkeen, ikään kuin pakon sanelemana. Tulos on, että paikallisen palvelurakenteen kehittämässä on jouduttu näkemään niin suurta vaivaa, ettei ratkaisun siirtäminen lähinaapurustoon ole palvelukeskittymien osalta mahdollista. Olisi ehkä viisasta käyttää samaa perusajatusta jo uusien alueiden kaavoituksessa ja rakentamisessa. Myllypuron ostoskeskuksen asema paikallisilla kulutustavaramarkkinoille ehti vakiintua tavalla, joka ei ole helppo, ja sama koskee paikallista koulua (ks. Priha 2019). Tällaisia ongelmia ei syntyisi, jos nyt täydennysrakentamisen kautta syntynyt rakenne olisi syntynyt jo heti aluksi. Tällaisessa tilanteessa paikalliset palvelutkin pääsisivät aloittamaan puhtaalta pöydältä.

(iii) Tavoitteen muutos: yleisestä tasoittamisesta tasa-arvo-politiikkaan

Nyt joku voi epäillä ja kysyä, eikö tämä merkitse isoa irtiottoa tasa-arvo-politiikasta, siis etenemistä luokkayhteiskunnan rakentamisen suuntaan. Kysymys syntyy helposti sen perinteisen, sekoittamista ohjanneen ajattelutavan perustalta, jossa pyritään yleiseen, kaiken kattavaan tasoittamiseen. Tämän ajattelutavan näkökulmasta sosiaalisten ja/tai kulttuuristen

enklaavien luominen on juuri sitä segregaatiopolitiikkaa, jota ohjelmallisesti pitää estää. On syytä pysähtyä pohtimaan, olisiko tällainen pahasta, ja jos olisi, millä tavalla, kenelle ja mitä kautta?

Empiirinen sosiaalitutkimus usein pyrkii kokonaan välttämään hyvää ja pahaa koskevan keskustelun niihin liittyvien ideologisten latausten vuoksi. Jo Erik Allardt kuitenkin esitti, että tutkimus voi olla avointa uusille empiirisille löydöksille ja tuloksille mutta samaan aikaan eettisesti latautunutta. Tätä varten tarvitaan vain kestävä eettinen ankkuri: "...arvoja saadaan ennen kaikkea tutkimalla, mistä ihmiset kärsivät. Olettamukseni on myös, että kärsimysten syyt vaihtelevat varsin paljon ajasta aikaan ja ympäristöstä toiseen... Mm. tästä syystä arvojen postuloiminen edellyttää ei vain systemaattista vaan myös jatkuvaa tutkimustoimintaa" (1977; ks. myös Kortteinen 1982).

Jos nyt lähdemme liikkeelle tällaisesta kärsimysetiikasta ja katsomme sen nojalla nykyistä tutkimustietoa alueellisten erojen vaikutuksista, mikä on tulos? Teemaa on tutkittu puhumalla negatiivisista naapurustoefekteistä. Näillä tarkoitetaan tilanteita, joissa heikko asuinympäristö tuottaa pahoinvointia ohitse ja ylitse sen, minkä ihmiset taustansa nojalla tuovat mukanaan. Kysymys on siis siitä, lisääkö alueellisten erojen maltillinen, hallittu salliminen eriarvoisuutta ja inhimillistä kärsimystä, ja jos lisää, millaiset alueelliset erot vaikuttavat tällä tavalla.

Tutkimusmenetelmät ovat viime vuosikymmeninä kehittyneet kovasti sekä tutkimusasetelmien että tilastomatematiikan osalta. Monitasoanalyysi tarjoaa mahdollisuuden vakioida asukkaiden ominaisuudet ja tätä kautta eristää asuinympäristön vaikutukset, ja jos vielä kyetään satunnaistamaan kohderyhmä, ollaan varsin lähellä luonnontieteistä tuttua kokeellista asetelmaa (mutta jälkimmäinen on kyllä vielä yhteiskuntatieteissä harvinainen). Olemme kuitenkin siis jo nyt tältä osin paljon viisaampia kuin esimerkiksi 1970-luvulla.

Tulokseksi on syntynyt varsin vahva näyttö sellaisen yleisen päätelmän perusteeksi, josta harvoin on tehty numeroa tutkimusten raportoinnin yhteydessä: vahvoja negatiivisia naapurustoefektejä on ollut hyvin vaikea löytää. Tulojen ja hyvinvoinnin välinen yhteys on selkeä (ks. esim. Uusitalo 1997 ja 1999), ja perheen tarjoamien kasvuolojen ja lapsen myöhemmän hyvinvoinnin yhteys on myös mahdollista osoittaa tavalla, joka on varsin ongelmaton (ks. esim. Kortteinen & Elovainio 2012). Tästä näkökulmasta yleinen tulos, jossa naapuruston vaikutus on heikko, on yhteiskuntapolitisesti tärkeä. Siitä voi yleisesti ottaen päätellä, että alueellinen tasoittaminen on yhteiskuntapolitiikan välineenä varsin kallis ja tehoton keino esimerkiksi tulontasaukseen tai perhepoliittisiin tukiin verrattuna.

Jotain on kuitenkin löydetty. Jos vertailua tehdään koko kansakunnan mitassa, eli vertaillaan erilaisia seutukuntia kansakunnan sisällä, on mahdollista paikantaa isoja, tilastollisesti merkitseviä eroja, jotka näyttäisivät

säilyvän, vaikka tutkittavien yksilölliset, taustaan ja asemaan liittyvät ominaisuudet vakioidaan, jotka siis näyttäisivät liittyvän nimenomaan asuinalueeseen (Martikainen ym. 2021). Kyse on tällöin suurimpien kaupunkien ja syrjäseutujen välisistä eroista: näillä näyttäisi olevan nimenomaan alueeseen liittyviä hyvinvointivaikutuksia. Jos sen sijaan vertaillaan eri osa-alueita kaupunkiseutujen sisällä, tulokset eivät ole yhtä selkeitä.

Selvien negatiivisten naapurustoeffektien synty kaupunkien sisällä näyttäisi edellyttävän varsin isoja, jopa äärimmäisiä oloja. Jos esimerkiksi tarkastellaan 1990-luvun syvää lamaa, ja katse kohdistetaan niihin alueisiin, joilla työttömyys nousi eniten, ja lisäksi valitaan tutkittaviksi ne työttömät, jotka kahden vuoden tarkastelujakson aikana olivat työttöminä yli puolet potentiaalisesta työajastaan, näyttäisi siltä, että negatiivinen alue-efekti löytyisi myös pääkaupunkiseudun sisällä asuinalueetasolla (Kauppinen ym. 2009). Siis jos kahden vuoden ajan pääsääntöisesti viettää aikansa asuinalueellaan käymättä töissä, ja jos alueen työttömyysaste on lisäksi poikkeuksellisen korkea, tämä näyttäisi haittaavan myöhempää työmarkkinamenestystä. Erillinen havainto alkoholin suurkuluttajien paikallisen osuuden merkityksestä sopii hyvin tähän tulokseen ja tarjoaa sille uskottavan tulkinnan (Karimo 2018).

Kaupunkialueiden sisäiset alueelliset erot näyttäisivät siis olevan kärsimysetiikan näkökulmasta ääritilanteita lukuun ottamatta varsin pieniä. Lama-ajan erityisolojen jälkeen tällaisia oloja nykyisen tiedon valossa löytyy todennäköisimmin sekoitetun rakenteen sisältä, osasta tuettua vuokralokantaa, ja tällöin on kysymys ennen muuta talo- tai korttelikohtaisesta eriytymisestä (ks. Kortteinen ym. 2006). Vaarana kuitenkin on erityisten ongelmakohteiden hidas laajeneminen ja syventyminen (ks. Kortteinen & Vaattovaara 2015) niin, että tämä alkaa leimata ensin muutoliikkeen valikoivuutta ja lopulta alueella tarjolla olevien palveluiden tasoa (Kortteinen ym. 2006; Bernelius & Huila 2021).

Jos nämä uudemman sosiaalitieteellisen tutkimuksen tuottamat tulokset otetaan vakavasti, on mahdollista muotoilla kolmas keskustelualoite. Se koskee sosiaalisen sekoittamisen tavoitteita, siis sitä, mihin sekoittamisen kautta olisi viisasta pyrkiä.

Alueellisen sosiaalisen sekoittamisen harjoittamisessa pitäisi ehkä siirtyä yleisestä tasoittamisesta tasa-arvopolitiikkaan. Sekoittamisen muodot pitäisi suunnitella ja toteuttaa siten, että pyritään estämään eriarvoisuutta ja kärsimystä tuottavien asuinolojen synty. Nykyisen tutkimustiedon mukaan kaupunkialueiden väliset erot eivät tuota eriarvoisuutta kuin äärimmäisissä muodoissaan. Ne päinvastoin – viisaasti suunniteltuina ja toteutettuina – ovat hyväksi: ne lisäävät kaupunkiasumisen sosiaalista houkuttelevuutta ja tätä kautta auttavat alueiden sosiaalista kestävyyttä.

Tätä kautta päädymme uuden tutkimustiedon nojalla toistamaan Erik Allardt'in jo 30 vuotta sitten ilmaisemaa kantaa, jonka mukaan sosioeko-

nominen, etninen ja kulttuurinen moninaisuus ei itsessään ole ongelma vaan olennainen osa kaupunkimaisen elämän rikkautta. Ongelmaksi se muuttuu vasta, jos jokin yksittäinen asuinalue laskee jonkin sellaisen rajan alle, jota pidetään yleisesti hyväksyttynä. Tätä varten tarvitsemme systemaattista ja jatkuvaa tutkimustoimintaa. Tällaisen tutkimustyön avulla paikannetaan ongelmakohteita ja pyritään asettamaan raja-arvoja.

(iv) **Kohti sosiaalista sekoittamista 2.0**

Ajatuksena tässä ei ole se, että pitäisi yleisesti siirtyä käyttämään kortte-
lia (tai sitä suurempia pienalueita) sosiaalisen sekoittamisen yksikköinä. Ajatuksena on enemmänkin se, että yleisiä, sijainnista riippumattomia sääntöjä ei ehkä kannattaisi käyttää.

Ulkomaisen tutkimusnäytön mukaan näyttäisi nimittäin siltä, että onnistuneen sosiaalisen sekoittamisen sosiaaliset ehdot tapaavat vaihdella alueen ja sijainnin mukaan: kaupungin keskusta näyttäisi kestävänsä sekoittamista selvästi paremmin kuin kaukana sijaitsevat reunat (ks. esim. Musterd 2020). Kysymys on todennäköisesti siitä, että kaupunkikeskustoja tapaa leimata omaa erityinen kulttuurinsa, jota kaupunkisosiologiassa keskustelussa tavataan kutsua suurkaupunkikulttuuriksi: ihmisten suhteita toisiinsa leimaa tavallista suurempi etäisyys ja tietynasteinen välinpitämättömyys. Kysymys voi myös olla asukkaiden valikoitumisesta kulttuuristen erojen mukaan. Erillisessä, edustavaan kyselyaineistoon perustuvassa tutkimuksessa vertailtiin Helsingin seudulla uuden keskiluokan eri osia: niitä, jotka halusivat muuttaa reunojen pientaloalueille, ja niitä, jotka pitivät keskustaa parempana. Kun tutkittiin, miltä osin nämä ryhmät eniten erosivat toisistaan, esille nousi selkeä, subjektiivinen ero: reunoille halunneet arvostivat muita selvästi enemmän sitä, että asuin-
alueella asui samankaltaisia ihmisiä. (Jääskeläinen 2018.)

Siis parempiosaisissa on erilaisia segmenttejä, jotka eroavat myös sosiaalisen toleranssinsa osalta ja nämä segmentit tahtovat valikoida mieltymystensä mukaisia alueita. Tulos auttaa ymmärtämään myös sitä aivan uutta, vasta syntymässä olevaa havaintoa, jonka mukaan Ruoholahden sekatalot (siis talot, joiden sisällä on sekaisin omistus- ja vuokra-asuntoja) toimivat hienosti ainakin sikäli, että hallintasuhteet eivät tällaisessa tilanteessa juurikaan jaa ihmisiä eri ryhmiin. Ikään kuin vuokratalolaisten leimaaminen jollain lailla erilaisiksi ja epäilyttäväksi edellyttäisi sitä, että heidät sijoitetaan omaksi erilliseksi ryhmäksi omaan taloonsa. Jos näin ei tehdä, muut jaottelut muuttuvat asukkaiden keskuudessa keskeisemmiksi, esimerkiksi etniset erot taikka sitten jako A- ja B-talolaisten välillä (liittyen sadevesijärjestelmän remonttiin, kuka siitä on hyötynyt kuinkakin paljon, ja kuinka kustannukset on kuitenkin jaettu tasan).⁶

6 Ennakkotieto Jutta Juveniuksen valmistumassa olevasta väitöskirjasta (Helsingin yliopisto, sosiologian laitos).

Olisi ehkä viisasta luopua siitä, että olisi universaaleja, kaikissa paikoissa yhtäläisiä sääntöjä, jotka määrittäisivät sen, miten sekoittamista on tehtävä. Kaavoituksessa pitäisi ehkä lähteä siitä, että sekä sekoittamisen tapa sekä myös siinä käytetty alueellinen yksikkö on yleisen vakion sijasta muuttuja, joka pitää harkita sijainnin ja paikallisten olosuhteiden mukaan kussakin kohteessa erikseen. Yhtä kaikki, reunoilla sekoittamisessa olisi viisasta käyttää suurempia alueyksiköitä kuin keskustassa. Myös tämän asian selvittämiseen tarvittaisiin systemaattista empiiristä tutkimusta.

Kun mikään yksittäinen näkökulma tai puheenvuoro ei avaa kenttää kattavasti, olisi mielestäni tärkeää, että sekoittamispolitiikan pohtimista jatkaisi monialainen ja laajapohjainen asiantuntijaryhmä, joka pystyisi työnsä tuloksena määrittämään ne pohjat tai perussuuntaviivat, joita nykyisissä oloissa olisi hyvä seurata. Ryhmä siis voisi työnsä tuloksena muotoilla, mitä alueellisen sosiaalisen sekoittamisen politiikka on, mihin siinä pyritään, millä tavalla ja missä. Olemme kansainvälisesti arvioiden edelläkävijä juuri tämän politiikan harjoittamisessa, mutta hetkellä mitään asiakirjaa, mietintöä tai muuta ohjelmallista dokumenttia politiikan tavoitteista ja keinoista ei ole olemassa. Tässä suhteessa nykyinen tilanteemme on varsin erikoinen.

Jos pystyisimme yhteisin voimin – ja mieluiten tutkimustietoa apuna käyttäen – vastaamaan siihen, kuinka Euroopasta jo tuttu väestörakenteen monipuolistuminen ja meidän perinteemme alueellisesta sosiaalisesta sekoittamisesta olisi mahdollista yhdistää toisiinsa tavalla, joka olisi kestävä, vahvistaisimme nykyistä kansainvälistä asemaamme alueellisen sosiaalisen sekoittamisen edelläkävijänä.

(v) Epilogi

Edellä on keskitytty keskustelemaan maankäyttöpolitiikasta sen vuoksi, että koko sen tutkimushankkeen tehtävänanto, jonka sisällä teksti on syntynyt, kohdistuu nimenomaan tähän. Nykyisen tutkimusviisauden valossa suurimmat kaupunkien sosiaaliseen kestävyysliittymään liittyvät riskit eivät kuitenkaan ole ratkaistavissa yksin maankäyttöpolitiikan keinoin. Maahanmuuttajaväestön integroiminen suomalaiseen yhteiskuntaan Saksan tapaan edellyttäisi sitä, että rakentaisimme sellaisen laajan, syrjinnän vastaisen toimintaohjelman, joka kattaisi ainakin myös koulutus- ja työvoimapolitiikan. Suomalaisen yhteiskunnan nykyinen tila on nykyisen tutkimustiedon valossa näiltä osin kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen huono.

Kirjallisuus

Ahmad, Akhlaq: Ethnic discrimination against second-generation immigrants in hiring: empirical evidence from a correspondence test. *European Societies* 22(2020): 5, 659-681.

Allardt, Erik: Inhimilliset kärsimykset, arvot ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus. Teoksessa *Demokratia ja tasa-arvo*, arvioita painopistetutkimuksista Tandem ja Deta. Toim. Hannu Rautakallio ja Martti Häikiö. Helsinki WSOY, 1977.

Allardt, Erik: Helsinki sosiaalisena yhteisönä. Teoksessa A. Karisto & E. Holstila (toim.) *Helsinki avoin kaupunki*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1992, 43-58.

Andersen, Torben M (toim.): Nordic Economic Policy Review. Labour Market Integration in the Nordic Countries. *TemaNord* 2017:520.

Autio, Matti: Koheesio ja kontrolli - Helsingin kaupunginosat Facebookissa. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2017.

Bernelius, Venla & Huila, Heidi: Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Valtioneuvoston julkaisu 2021:7.

Björk, Micael: Contours of an Interaction Sequence in Rioting: The Gothenburg Disturbances of 2009. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(2013):1, 24-42. DOI: 10.1080/14043858.2013.773682

Blomgren, Jenni: Asuinalueiden sosiaalisen rakenteen ja elinolojen muutos. Taustat ja prosessit Puotinharjussa ja Myllypurossa. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2000.

Calmfors, Lars & Gassen Nora: Integrating Immigrants to Nordic Labour Markets: Background, Summary and Policy Conclusions. Teoksessa Calmfors, Lars & Gassen Nora (toim.): *Integrating Immigrants to Nordic Labour Markets*. Pohjoismaiden ministerineuvosto, 2019.

Delcroix, Catherine: Discrédit et action collective. La lutte d'une association de "pères musulmans". Teoksessa Claire Cossée & Emmanuelle Lada & Isabelle Rigoni (toim.): *Faire figure d'étranger. Regards croisés sur la production de l'altérité*. Paris: Armand Colin 2004a, 191-210.

Delcroix, Catherine: La complexité des rapports intergénérationnels dans les familles ouvrières du Maghreb. L'exemple de la diagonale des générations. *Temporalités*, 2004b: 2, 44-59.

Delcroix, Catherine: The transmission of life stories from ethnic minority fathers to their children. A personal resource to promote social integration. Teoksessa Sara Arber & Claudine Attias-Donfut (toim.): The myth of generational conflict. The family and state in ageing societies. London: Routledge 2007, 174-189.

Delcroix, Catherine & Lagier, Elsa: Intergenerational transmissions in transnational families and national affiliations. Zeitschrift für Qualitative Forschung (ZQF), 15(2014): 1-2, 25-38.

Englund, Kimmo: Fyysisesti lähellä, sosiaalisesti kaukana : Sosiaalisen sekoittamisen haasteet: tapaustutkimuksena täydennysrakentamiskohde Helsingin Maunulassa. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2014.

European Union Agency for Fundamental Rights: Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Being Black in the EU. EU Midis II, 2018.

Feinstein, Susan S. & Gordon, Ian & Harloe, Michael (toim.): Divided Cities. Oxford: Basil Blackwell, 1992.

Flatley, John & McIntosh, Susan & Vaattovaara, Mari: Spatial segregation and the seven cities, the analysis of common indicators and maps: concluding review. Teoksessa Between Integration and Exclusion: A Comparative Study in Local Dynamics of Precarity and Resistance to Exclusion in Urban Contexts. Social inequality and spatial segregation in seven European cities. Stage A report. Co-financed by the European Commission DGXII, TSER program, 1999.

Gronow, Jukka & Klemola, Pertti & Partanen, Juha: Demokratian rajat ja rakenteet: Tutkimus suomalaisesta hallitsemistavasta ja sen taloudellisesta perustasta. Helsinki: WSOY, 1977.

Haavio-Mannila, Elina: Kylätappelut. Sosiologinen tutkimus Suomen kylätappeluinstituutiosta. Helsinki WSOY, 1958.

Holdo, Markus & Bengtsson, Bo: Marginalization and Riots: A Rationalistic Explanation of Urban Unrest. Housing, Theory and Society. 37(2020):2, 162-179.

Holmila, Marja: Perhe, päihteet ja sukupuoli. Yhteiskuntapolitiikka 66 (2001): 1, 55-62.

Hovi, Henna: Myllypuron palvelujen ja elinkeinojen seuranta. Helsingin kaupunginkanslian työpapereita 2:2019.

HS 10.11.2020: Katja Kuokkanen: Helsingin keskustassa liikkuu nyt joukoissa yli sata mahdollisesti vaarallista nuorta – Asiantuntijoiden mukaan taustalla on uusi maahanmuuttoon liittyvä ilmiö.

Junnilainen, Lotta: Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta. Tampere: Vastapaino, 2019.

Juntunen, Marko: Matkalla islamilaisessa Suomessa. Tampere: Vastapaino, 2020.

- Jääskeläinen, Paula:** Korkeakoulutettujen asumispreferenssit osana pääkaupunkiseudun alueellista eriytymistä. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2018.
- Kallio, Panu:** The spillover effect of urban renewal on local housing prices: Case Myllypuro. Aalto-yliopisto, pro-gradu-tutkielma, 2019.
- Karimo, Aasa:** Asuinalueen huono-osaisuuden vaikutus alkoholin kulutukseen suomalaisissa lähiöissä. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2018.
- Kauppinen, Timo & Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari:** Pääkaupunkiseudun lamatyöttömien myöhemmät ansiotulot: Iskikö lama kovemmin korkean työttömyyden alueilla? Yhteiskuntapolitiikka 74 (2009): 3, 358–374.
- Keaton, T.D.:** Muslim Girls and the Other France: Race, Identity Politics, & Social Exclusion. Bloomington: Indiana University Press, 2006.
- Kempainen, Teemu & Lönnqvist, Henrik & Tuominen, Martti:** Turvattomuus ei jakaudu tasan. Mitkä asuinalueen piirteet selittävät helsinkiläisten kokemaa turvattomuutta? Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):1, 5–20.
- Kempainen, Teemu:** Disorder and Insecurity in a Residential Context. A study focusing on Finnish suburban housing estates built in the 1960s and 1970s. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot. Tutkimuksia 2017:2.
- Kempainen, Teemu & Kauppinen, Timo M & Stjernberg, Mats & Sund, Reijo:** Tenure structure and perceived social disorder in post-WWII suburban housing estates: A multi-level study with a representative sample of estates. Acta Sociologica 61(2018):3. 246–262.
- Kempainen Teemu & Kortteinen Matti & Hirvonen Jukka & Kiuru Juh:** Kynnyksellä? Tutkimus tuetusta vuokrakannasta ja asukkaiden kokemuksesta. Helsingin kaupunki, kaupunkitieto, 2021.
- Kempainen, Teemu & Kortteinen, Matti:** Sosiaalinen sekoittaminen edistää koetun hyvinvoinnin tasa-arvoa: Turun kaupunkitutkimusohjelma, Tutkimuskatsauksia 5-2021.
- Kortteinen, Matti:** Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava, 1982.
- Kortteinen Matti:** Turhapuro-syndrooma. Alkoholipolitiikka 48 (1983): 60–67.
- Kortteinen, Matti:** Hallittu rakennemuutos. Helsinki: Hanki ja jää, 1989.
- Kortteinen, Matti & Lankinen, Markku & Vaattovaara, Mari:** Pääkaupunkiseudun kehitys 1990-luvulla: kohti uudenlaista eriytymistä. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 5–6, 411–422.
- Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari:** Helsingin sosiaalimaantieteellinen rakenne ja pahoinpitelyrikollisuus. Yhteiskuntapolitiikka 66 (2001): 4, 318–328.

Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari: Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla, *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 2, 121–132.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko & Vaattovaara, Mari: Asuinolot ja niiden kehitys Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2006): 1, 3–13.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko: Millä tavoin huono-osaisuus periytyy. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. OKM, Nuorisotutkimuksen seura, Nuorisoasian neuvottelukunta, 2012, 153–167.

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 4, 342–351.

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: Onko osa Helsingistä alikehityksen kierteessä? *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (2000): 2, 115–124.

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: Why and how do urban spatial inequalities grow during the information age? – A case study of the development of the Helsinki region. P. 1–7. Julkaisussa *Urban Futures Anthology: Urban policy developments and urban social transformations in Europe in the 21st century*. EU Council of Ministers and Swedish Government meeting on Urban Issues, 2001.

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(2015): 6, 562–574.

Koskela, Katriina: Naapuruston tulotason vaikutus koettuun hyvinvointiin pääkaupunkiseudun huonotuloisilla alueilla. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2008.

Kunnas, Henri: Naapuruston vaikutus terveystyytymiseen pääkaupunkiseudun huonotuloisimmilla alueilla. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2013.

Lilius, Johanna & Hirvonen, Jukka: The changing position of housing estate neighbourhoods in the Helsinki metropolitan area. *Journal of Housing and the Built Environment*, 2021. <https://doi.org/10.1007/s10901-021-09890-5>

Loch, Dietmar: Immigrant Youth and Urban Riots: A Comparison of France and Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2009): 5,791–814.

Lönnqvist, Henrik & Vaattovaara, Mari: Asuntomarkkinoiden vuoristorata. Ovatko kaikki alueet samalla radalla?. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2004: 5.

Martikainen, Pekka & Moustgaard, Heta & Tarkiainen, Lasse: A Demographers Perspective on Area Effects. How does the context in which people live affect their lives? Suullinen esitelmä, 2021.

Miettinen, Anniina. Aluekehittämistoimenpiteiden vaikutukset Myllypuron asuntojen hintakehitykseen 2000- ja 2010-luvuilla. Helsingin yliopisto, pro-gradu-tutkielma, 2017.

Miettinen, Anniina: Myllypuron omistusasuntojen hintakehitys esimerkkinä Helsingin aluekehittämistoimien vaikutuksista. Kvartti 6.4.2018.

Musterd, Sako: Towards further understanding of urban segregation. Teoksessa Musterd, Sako (toim.): Handbook of Urban Segregation. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2020.

Myrdal, Gunnar: An American Dilemma. The Negro Problem and Modern Democracy, Volumes 1 & 2. London: Routledge 1996 (1st Edition 1944).

Myrskylä, Pekka: Nuoret ja varsinkin maahanmuuttajanuoret jäävät ulkopuoliseksi – mitä Suomi menettää? Suullinen esitelmä: Studia Generalia Argumenta, 2016.

Nieminen, Krista: Myllypuro mullistuu, Kontula odottaa uutta nousua. Vertaileva tutkimus kahden lähiön maineen rakentumisesta sanomalehdessä vuosien 2000 ja 2017 välisenä aikana. Helsingin yliopisto, pro-gradu-tutkielma 2020a.

Nieminen, Krista: Aluekehityshankkeet ja mediajulkisuuteen perustuvan maineen rakentuminen. Vertailussa Myllypuroa ja Kontulaa käsittelevä uutisointi Helsingin Sanomissa vuosina 2000–2017. Kvartti 9.10.2020b.

Priha, Aliisa: "...jotkut valitsee näin, mut kaikki kyllä miettii tarkkaan" Tapaustutkimus oletetuista aluevaikutuksista lapsiperheiden kouluvalintoja ja muuttopäätöksiä ohjaavina tekijöinä. Helsingin yliopisto, pro gradu-tutkielma, 2019.

Pulkkinen, Elisa & Idström, Anna: Muuttuva Myllypuro – katsaus esikaupunkialueen menneisyyteen ja nykypäivään. Helsingin kaupunginkanslian työpapereita 2017:1.

Rahunen, Johanna: Lapset ja sosiaalisen elämän muotoutumisen logiikka kaupunkimaisella pientaloalueella. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2015.

Rasinkangas, Jarkko: Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Tutkimuksia A 43. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2013.

Roberts Dan (toim.): Reading the Riots: Investigating England's summer of disorder (Guardian Shorts Book 1) Kindle Edition, The Guardian, 2011.

Saikkonen, Paula & Hannikainen, Katri & Kauppinen, Timo & Rasinkangas, Jarkko & Vaalavuo, Maria: Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.

Sampson, Robert J.: Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2012.

Sarvimäki, Matti: Labour Market Integration of Refugees in Finland. Teoksessa Andersen, Torben M (toim.): Nordic Economic Policy Review. Labour Market Integration in the Nordic Countries. TemaNord 2017:520, 89-114.

Schulman, Harry & Pulma, Panu & Aalto, Seppo. Helsingin historia vuodesta 1945. 2, Suunnittelu ja rakentuminen, sosiaaliset ongelmat, urheilu Helsinki: Helsingin kaupunki, 2000.

- Stjernberg, Mats:** Concrete suburbia: suburban housing estates and socio-spatial differentiation in Finland. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, geotieteiden ja maantieteen laitos, 2019.
- Suttles, Gerald D.:** The Social Order of the Slum. Ethnicity and Territory in the Inner City. Chicago: Chicago University Press, 1968.
- Tavi, Tuomas:** Myllypuron koulutus- ja tulotaso 2000-luvulla – myönteistä mutta epätasaista kehitystä. Kvartti 20.9.2019.
- Tuominen, Jukka:** Asumistyytyväisyys Helsingin seudulla. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2014.
- Uusitalo, Hannu:** Four Years of Recession: What Happened to Income Distribution? Teoksessa Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu: The Cost of Cuts. Studies on Cutbacks in Social Security and Their Effects in the Finland of the 1990s. Helsinki: Stakes, 1997.
- Uusitalo, Hannu:** Tuloerot kasvaneet jo kolmena perättäisenä vuonna. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 5–6, 465–479.
- Vaattovaara, Mari:** Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Tutkimuksia 1998: 7. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1998.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti:** Beyond Polarisation versus Professionalisation? A Case Study of the Development of the Helsinki Region, Finland. Urban Studies 40 (2003): 11, 2127–2145.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti:** Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Talous & yhteiskunta 40(2012): 3, 60–66.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti & Vilkama, Katja:** Elämää täydennysrakennuskohteissa. Helsingin kaupungin tietokeskus: Tutkimuskatsauksia 2009:4.
- Vaattovaara, Mari & Vuori, Pekka:** Social differentiation and segregation. From statistical surveys to small-area analysis, national and international case studies. Suomen tilastoseuran vuosikirja 1999-2000. Suomen tilastoseuran juhlakirja. Helsinki: Suomen tilastoseura, 2000, 125–139.
- Verkasalo, Aino:** Asukasaktiivien sosiaaliset suhteet Arabianrannan yhteispihakorttelissa. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2010.
- Vilkama, Katja:** Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2011: 2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2011.
- Vilkama, Katja & Lönnqvist, Henrik & Väliniemi-Laurson, Jenni & Tuominen, Martti:** Erilaistuva pääkaupunkiseutu. Sosioekonomiset erot alueittain 2002–2012. Tutkimuksia 2014: 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2014.
- Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari & Dhalmann, Hanna:** Kantaväestön pakkoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013): 5, 485–497.

Vilkama, Katja & Mari Vaattovaara: Keskiluokka kuin kotonaan? Kokemuksia sosioekonomisesti heikoimmilla alueilla asumisesta pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015):3, 207–220.

Välimäki, Suvi: Eurooppalaiset aluekehittämishankkeet tutkimuskirjallisuudessa. Katsaus käytäntöihin. *Helsingin kaupunginkanslian työpapereita* 2017:7.

Väliniemi-Laurson, Jenni & Rönnerberg, Oskar: Kaupunkiuudistuksen vaikutukset turvallisuuskokemusten paikantumiseen – tapaus Myllypuro. *Kvartti* 3.4.2019.